

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ, ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**

Освітньо-професійна програма Зв'язки з громадськістю
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри _____

Тамара ЛОЗИНСЬКА

26 грудня 2022 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «**Забезпечення бюджетної ефективності громад в умовах
децентралізації**»

виконав здобувач вищої освіти денної форми навчання

Ісаєнко Марина Володимирівна

Керівник кваліфікаційної роботи

Ольга МИРНА

Полтава – 2022 року

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

БКУ – Бюджетний кодекс України;

ВВП – валовий внутрішній продукт;

МБ – місцевий бюджет;

МОВ – місцевий орган влади;

МОВВ – місцевий орган виконавчої влади;

МТГ – міська територіальна громада;

МС – місцеве самоврядування;

ОВВ – орган виконавчої влади;

ОМС – орган місцевого самоврядування;

ПОВА – Полтавська обласна військова адміністрація

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОМАД	10
1.1. Теоретичні підходи дослідження бюджетної ефективності громад	10
1.2. Вплив децентралізації на бюджетну ефективність громад	18
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА БЮДЖЕТНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОМАД	28
2.1. Джерела фінансового забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації	28
2.2. Діагностика бюджетної ефективності громад Полтавської області	42
Висновки до розділу 2	52
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	54
Висновки до розділу 3	61
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Актуальність теми. Фінансове забезпечення впливає на розвиток громад. Тому вирішення питання фінансування громад, управління місцевими фінансами набуває першочергового значення. Бюджетну ефективність окремої громади забезпечують здатність ОМС скористатися перевагами території, успішний пошук різноманітних джерел бюджетних коштів, їхньої акумуляції, ефективності використання та розподілу, створення умов для ефективного втілення в життя соціально-економічних планів і проєктів на місцевому рівні.

На сьогодні в науковій літературі немає однозначних відповідей на низку запитань стосовно ефективного співвідношення та оптимальної структури джерел фінансування розвитку громад в умовах децентралізації в Україні. Тому проблема забезпечення бюджетної ефективності громад в умовах децентралізації залишається актуальною.

Враховуючи зазначене вище, дане дослідження передбачає можливість визначити інтегрований підхід щодо визначення теоретичних та практичних аспектів забезпечення бюджетної ефективності громад, який обумовлює визначення теоретичних особливостей, проведення оцінки та визначення інструментів удосконалення бюджетної наповнюваності і використання фінансових ресурсів громадами з урахуванням пріоритетів їх соціально-економічного розвитку на фоні децентралізаційних процесів в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане в межах теми науково-дослідної роботи «Формування ефективної системи публічного управління в Україні» Полтавського державного аграрного університету (номер державної реєстрації 0117u003104).

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є діагностування ефективності наповнюваності МБ, аналіз структури та динаміки основних джерел фінансового забезпечення розвитку громад та

розробка пропозицій щодо підвищення бюджетної ефективності для зміцнення фінансової спроможності громад.

Відповідно до встановленої мети кваліфікаційної роботи були сформульовані такі завдання:

охарактеризувати теоретичні підходи дослідження бюджетної ефективності громад;

визначити вплив децентралізації на бюджетну ефективність громад;

проаналізувати джерела фінансового забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації;

продіагностувати рівень бюджетної ефективності громад Полтавської області;

обґрунтувати необхідність грантових джерел фінансового забезпечення громад;

узагальнити інструменти підвищення бюджетної ефективності громад в умовах децентралізації.

Практична реалізація поставлених завдань можлива за умови спрямування зусиль МОВ на зміцнення фінансової спроможності громад та на раціональне використання бюджетних коштів.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процес забезпечення бюджетної ефективності громад в умовах децентралізації.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та прикладні засади забезпечення бюджетної ефективності громад в умовах децентралізації.

Методи досліджень. У ході написання кваліфікаційної роботи використані такі методи: статистичні (табличний, графічний – для аналізу динаміки виконання доходів МБ громад, аналізу видаткової частини МБ громад), теорії економічної інформації (для формування таблиць вхідної інформації для проведення аналізу), порівняльного горизонтального, коефіцієнтного, статистичного аналізу (для аналізу доходів бюджету, трансфертів з державного бюджету), теорії економічних систем і моделей.

Інформаційна база. Теоретичні та прикладні питання організації МБ, управління бюджетами громад, реалізації бюджетної політики присвячено праці вітчизняних науковців і економістів-практиків, зокрема: Бескид Й., Вахович І., Васютинська Л., Загородній А., Карлін М., Ковалюк О., Кузнєцова А.Я., Опарін В., Пасічник Ю., Стефанишин О., Тарангул Л., Чугунов І., Юрій С. та інші. Так, є низка наукових праць, в яких учені описують аспекти децентралізації та її вплив на бюджетну ефективність громад. Висвітлені поняття «фінансова незалежність» [1, с. 324], «децентралізація» [2, с. 61-62] та її різновиди (бюджетна, фінансова, фіскальна), «фінансова автономія» [3, с. 90-91], які забезпечують ефективне наповнення МБ і використання бюджетних ресурсів. Незважаючи на існуючий доробок з даної проблематики, потребують подальшого дослідження питання розвитку бюджетної ефективності громад.

Інформаційною базою виступали підручники, навчальні посібники, нормативно-правові документи, статистичні матеріали громад Полтавської області, матеріали науково-практичних конференцій, наукові праці та ін.

Елементи наукової новизни. Окремі положення і висновки кваліфікаційної роботи мають наукову і практичну цінність. До елементів наукової новизни можна віднести:

дістали подальшого розвитку:

концептуальний підхід до визначення впливу фінансового і адміністративно-територіального аспектів децентралізації на рівень бюджетної ефективності громад.

Практична значущість одержаних результатів полягає в тому, що висновки кваліфікаційної роботи мають практичне спрямування та можуть бути корисними при вирішенні наукових та практичних завдань забезпечення бюджетної ефективності громад Полтавської області шляхом оптимізації управління формуванням і використанням МБ громад згідно діючих нормативно-правових вимог законодавства.

Апробація результатів роботи. За результатами проведеного дослідження опубліковані тези доповідей на теми: «Базовий інструментарій оцінки бюджетної спроможності територіальних громад України» [4], які включені до збірника матеріалів щорічної студентської наукової конференції Полтавського державного аграрного університету (10 листопада 2022 р., м. Полтава); «Аналітичні міркування з приводу фінансового забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації» [5], опубліковані у матеріалах II Міжнародної науково-практичної конференції «Місьцеве самоврядування в Україні та світі: теорія і практика» (07 грудня 2022 р., м. Полтава).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 64 сторінки комп'ютерного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОМАД

1.1. Теоретичні підходи дослідження бюджетної ефективності громад

У структурі суспільних відносин провідна роль належить МБ, адже вони визначають фінансові можливості громад та забезпечують збалансованість соціально-економічного їх життєзабезпечення. З розвитком МС, акцентуацією уваги влади і громадянського суспільства до сталого розвитку громад, передачею відповідальності щодо соціально-економічного розвитку окремих територій на місцевий рівень з'явилося розуміння неможливості динамічного й стабільного розвитку громад без зміцнення їх бюджетного потенціалу.

Однією із проблем є нездатність виконання ОМС владних повноважень за рахунок власних фінансів. У більшості МБ Полтавської області є нестача власних фінансових ресурсів. Тому доцільно займатися пошуковою діяльністю в царині формування фінансово потужної база для МС. Ключовим моментом на цьому шляху є створення умов для бюджетної ефективності громад. Саме бюджетна ефективність є фінансовим фундаментом автономності громад, показником якісного виконання ОМС їх повноважень, основою для забезпечення власними силами екологічного, економічного та соціального добробуту населення і засобом недопущення втручання в діяльність ОМВ інших стейхолдерів.

Питання обґрунтування концепції бюджетної ефективності територій України корелює із світовими інтеграційними процесами, з національними процесами всередині країни, зокрема, адміністративно-територіальною реформою і процесами з децентралізації. Реформа МС з децентралізації, коригування системи публічного управління, зміна ролі бюджетно-податкової політики трансформували точки розвитку та осучаснюють

переосмислення інструментарію її забезпечення й концептуальних засад бюджетної ефективності заради стимулювання соціально-економічного розвитку громад.

Застосування науково-обґрунтованих концептуальних і методичних засад визначення бюджетної ефективності території дозволить отримати органам влади інформацію про ефективну імплементацію бюджетних процесів і управління бюджетною сферою території.

При трактуванні «ефективності» найпоширенішим є визначення її через відношення результату до витрат, здійснених для його отримання. Розрізняють інноваційну, соціальну, економічну, правову, ефективність суспільного виробництва [6].

На сьогодні сучасні концептуальні засади ефективності полягають у об'єднанні її різних аспектів та розгляді вченими ефективності щодо будь-яких об'єктів чи соціально-економічних систем як:

- стану об'єкта дослідження, його спроможності [7, с. 357; 8, с. 73; 9, с. 44; 10; 11, с. 18];
- кількісно-якісної узагальнюючої оцінки об'єкта (оціночного показника) [10; 12, с. 141; 13];
- результату функціонування об'єкта [10; 14, с. 132; 15; 16, с. 20].

Зауважимо, що у «макроекономічному сенсі «ефективність» є поняттям відносним, оскільки приймається до уваги порівняння (як мінімум двох) станів добробуту, пов'язаних з алокацією суспільних благ» [17, с. 46]. У вітчизняних та зарубіжних наукових працях виокремлюються такі характеристики ефективності, як економічність, результативність, продуктивність, прибутковість, корисність, оптимальність тощо. Таким чином, ефективність – це системна категорія, що формується під впливом багатьох факторів, характеризується багатьма складними поняттями й не може бути описана якоюсь однією величиною чи властивістю. У зарубіжних фінансово-економічних публікаціях також можна зустріти такі дві моделі ефективності:

1) модель «3 E» («3 E's» – «economy – efficiency – effectiveness») – модель «економічність – ефективність – результативність» [18, с. 1322-1323; 19, с. 173-174; 20; 21];

2) модель «ІОО» («input – output – outcome») – модель «ресурси – проміжний результат – кінцевий результат (ефект)» [22].

Насамперед встановимо якісне визначення категорії «бюджетна ефективність території», щоб у подальшому мати підґрунтя для кількісної її визначеності.

Складність і багатоаспектність категорії «бюджетна ефективність» пояснює наявність в сучасній фінансово-економічній літературі безлічі підходів до розуміння її змісту. Разом з тим, очевидно, що безупинний розвиток суспільства вносить корективи у змістове наповнення, критерії і параметри оцінювання ефективності.

Про багатоаспектність категорії «бюджетна ефективність» свідчить і вітчизняне бюджетне законодавство, в якому хоча і не визначено її сутності, але встановлено принцип ефективності та результативності формування та виконання бюджетів. Зокрема, ст. 7 БКУ серед принципів, на яких ґрунтується бюджетна система визначено принцип ефективності та результативності, згідно до якого «при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання публічних послуг при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів» [23].

Бюджетну ефективність можна розглядати на рівні конкретного процесу, окремого проекту, програми, суб'єкта господарювання, виду економічної діяльності, бюджету певного рівня, території, країни тощо. Треба визнати, що найбільше наукою спільнотою та фінансистами-практиками ведуться дискусії щодо бюджетної ефективності на рівні

окремого інвестиційного проекту.

Розглянемо підходи до трактування категорії «бюджетна ефективність» та суміжних до неї категорій у додатку А, щоб сформувати чітке розуміння означеної категорії.

Проаналізовані розуміння вчених-економістів щодо об'єктів їх досліджень, які тісно пов'язані із бюджетною ефективністю територій, дозволяють згрупувати підходи вчених та виокремити декілька концептуальних підходів до її трактування, а саме:

1) фінансово-економічний підхід, згідно до якого бюджетна ефективність території розглядається [17, с. 46; 24, с. 76; 25, с. 95; 26; 27, с. 58; 28, с. 110; 29, с. 255; 30; 31; 32, с. 21; 33, с. 168; 34, с. 154; 35, с. 50; 36, с. 19; 37, с. 46; 38, с. 85; 39, с. 228; 40, с. 105; 41; 42, с. 78] як:

- відповідність фактичних показників виконання місцевих бюджетів за доходами і видатками плановим;

- співвідношення досягнутих результатів із обсягами витрачених бюджетних коштів;

2) як здатність території організувати бюджетний процес таким чином, щоб показники його результатів були вищими, ніж у попередньому періоді та на рівні або й вище, ніж у інших територій;

3) управлінський підхід, відповідно до якого бюджетна ефективність території розглядається дослідниками за одним чи декількома з таких аспектів [43, с. 6; 44, с. 228; 40, с. 105; 45, с. 287]:

- результат управління місцевими бюджетами;

- показник якісного виконання місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування своїх повноважень;

- спроможність досягнення намічених цілей та виконання планових показників і бюджетних програм;

- задоволеність суспільства роботою місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

2) макроекономічний підхід, згідно до якого бюджетна ефективність

території трактується вченими за одним чи обома такими аспектів [29, с. 255; 32, с. 21; 36, с. 19]:

– передумова, фактор і індикатор приросту валового регіонального продукту та поліпшення добробуту населення території.

– причинно-наслідкові зв'язки між досягнутими результатами (обсягами й приростом валового регіонального продукту) та процесами формування й використання бюджетних коштів.

Розглянуті підходи тісно пов'язані між собою та відображають різні аспекти категорії «бюджетна ефективність». Множинність аспектів досліджуваної категорії підтверджує її складність.

Вважаємо, конвергенція концепції бюджетної ефективності та концепції ефективності є оптимальним підходом для комплексного трактування останньої з категорій та розвитку концептуальних засад бюджетної ефективності території (додаток Б).

Притримуючись комплексного підходу, систематизуючи, узагальнюючи й вдосконалюючи підходи вчених, а також враховуючи мультиаспектність категорії, з нашої точки зору, бюджетна ефективність території – це триаспектна категорія, що одночасно повинна розглядатись як:

1) кількісно-якісна оцінка (показник) ефективності формування, розподілу та використання коштів місцевих бюджетів території (фінансово-економічний аспект);

2) результат дієвості місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, успішності виконання ними своїх функцій та рівня їх компетентності в бюджетних процесах і процесах управління місцевими бюджетами території (організаційно-управлінський аспект);

3) стан бюджетної системи території, що характеризується позитивними змінами кількісно-якісних макроекономічних показників (ростом власних доходів місцевих бюджетів, їх гармонізацією із видатками, ростом валового регіонального продукту, підвищенням бюджетної спроможності території) і дозволяє забезпечувати соціальний, економічний і

екологічний розвиток, модернізацію і капіталізацію економіки території (макроекономічний аспект).

У загальному розумінні бюджетна ефективність – це інтегральний показник стану бюджетної системи території, що синтезує і відображає результат досягнутого рівня ефективності й транспарентності діяльності органів територіальної влади (органів місцевого самоврядування) щодо формування, розподілу та використання бюджетних коштів на соціо-еколого-економічні цілі стратегічного й тактичного характеру.

Бюджетна ефективність території за фінансово- економічним аспектом зводиться до ефективності трьох ключових бюджетних процесів:

1) ефективність формування бюджетних коштів, що полягає у достатності їх акумулювання задля збалансування бюджетних доходів і видатків;

2) ефективність розподілу бюджетних коштів, що визначається оптимальними і раціональними напрямками їх розподілу задля комплексного й збалансованого розвитку території, рівнем задоволеності всіх учасників розподільчих відносин;

3) ефективність використання бюджетних коштів на соціально-економічні та екологічні цілі розвитку території.

Характеризуючи систему бюджетної ефективності території, основою її упорядкованості є також ієрархія таких підсистем ефективності: бюджетних програм; бюджетного процесу; бюджетного менеджменту; бюджетної політики.

Бюджетну ефективність як стан бюджетної системи території згідно до макроекономічного аспекту варто розглядати у кореляції і шляхом співставлення із рівнем її соціально-економічного розвитку. Базуючись на трактуванні бюджетної системи України, наведеному у БКУ [23], під бюджетною системою території цілком обґрунтовано розуміти сукупність її МБ. Підвищення рівня бюджетної ефективності території є ресурсом для підвищення соціально-економічної ефективності території. У даному

контексті та з позицій сталого розвитку вбачається доцільним розмежування таких різновидів бюджетної ефективності:

- економічна – характеризується спроможністю МБ впливати на формування валового регіонального продукту;

- соціальна – базується на відповідності видатків МБ соціальним потребам, інтересам населення території, належною підтримкою малозабезпечених і соціально незахищених категорій населення;

- екологічна – проявляється у спроможності МБ регіону забезпечувати його стабільний екологічний розвиток шляхом спрямування достатніх видатків.

Системній та деталізований розгляд питання бюджетної ефективності території вимагає також виокремлення і класифікації інших її видів і форм. З точки зору [46], можна виокремлювати різновиди бюджетної ефективності території за напрямками забезпечення бюджетної ефективності території, за охопленістю складових напрямів забезпечення бюджетної ефективності території, за показниками виконання частин місцевих бюджетів території, за місцем отримання ефекту, за періодом досягнення бюджетної ефективності території, за рівнями ієрархії управління тощо (додаток В).

Розглянуті сутнісні аспекти бюджетної ефективності території формують концептуальні засади досліджуваної проблематики. Узагальнено проведене теоретичне дослідження та відобразимо концептуальні засади бюджетної ефективності території в додатку Д, що демонструє теоретичний, методичний і інструментально-організаційний концепт досліджуваної проблематики.

В рамках методологічного концепту зупинимось на обґрунтуванні принципів і умов бюджетної ефективності територій.

Принципи бюджетної ефективності територій є керівними положеннями у процесах формування, розподілу та використання бюджетних коштів. Серед них варто виокремити принципи: єдності; функціональності; раціональності; розвитку; економічності; цілеорієнтованості; законності;

прозорості / відкритості; об'єктивності; вимірності; взаємозв'язку; відповідальності.

Забезпечення бюджетної ефективності території (додаток Д) ускладнюється впливом на бюджетний процес багатьох суб'єктивних і об'єктивних факторів, що викликані сучасним динамічним соціально-економічним середовищем (додаток Е).

Високий рівень бюджетної ефективності території є одним із найдієвіших засобів забезпечення її самостійності та недопущення втручання у діяльність органів місцевої влади інших суб'єктів. Вказаним не обмежуються переваги досягнення високого рівня бюджетної ефективності території.

Погоджуємось із думкою науковців, що «ефект від здійсненої діяльності за рахунок бюджетних коштів характеризується багатоаспектністю» [43, с. 8].

Згідно визначених у додатку Б різновидів бюджетної ефективності у відповідності до отриманого ефекту, автор [46] виокремлює ефективності у довгостроковій перспективі:

1) економічні ефекти:

- збалансування загальнодержавних та місцевих інтересів та забезпечення фінансово-економічної цілісності держави;
- фінансова стабільність формування доходів місцевих бюджетів і фінансова стійкість (самостійність) місцевих бюджетів;
- раціональна організація руху фінансових потоків;
- забезпеченість владних інститутів дієвими інструментами стабільного, динамічного й сталого розвитку;
- узгодження в часі вхідних і вихідних потоків бюджетних коштів;
- вертикальна та горизонтальна збалансованість місцевих бюджетів, а також фінансова стабільність і збалансованість в країні;
- міжрегіональна та міжрайонна конвергенція за рівнями власних доходів і видатків місцевих бюджетів у розрахунку на одного мешканця;

– достатній рівень фінансової забезпеченості місцевого самоврядування для виконання делегованих державою повноважень;

2) фінансові ефекти:

– надходження та акумулювання бюджетних коштів у обсягах достатніх для своєчасного й належного виконання загальної сукупності повноважень і функцій на місцях;

– високий рівень прогнозованості доходів місцевих бюджетів;

3) соціальні ефекти:

– соціалізація окремих верств населення та груп громадян;

– зменшення рівня соціальної напруги у регіоні;

– створення стимулів для соціального розвитку території;

4) ефекти бюджетного інвестування:

– переважання видатків інвестиційного характеру в структурі соціальних видатків місцевих бюджетів;

– ріст обсягів капітальних видатків місцевих бюджетів та належне їх фінансування на різноманітних територіях.

Отже, бюджетна ефективність є основою формування довгострокових переваг громади, її фінансової спроможності та динамічного розвитку.

1.2. Вплив децентралізації на бюджетну ефективність громад

Децентралізація – це передача значних повноважень та бюджетів від державних органів ОМС [50].

У науковому просторі поняття «децентралізація» розглядається різнопланово. Термін «децентралізація» (від латинського *de* – протиставлення; *centralis* – серединний) трактується як знищення, ослаблення або скасування централізації і розширення прав органів управління низового рівня [51, с. 249]. З точки зору політології, децентралізація може розглядатися «як управлінська політична система, покликана здійснювати

владно значущі практичні рішення, що географічно чи організаційно перебувають поза межами безпосереднього впливу центральної влади; політичний процес, що передбачає делегування центральним урядом певних повноважень на місцевий рівень з метою оптимізації практичного вирішення питань загальнонаціонального значення, а також утілення в життя специфічних регіонально-локальних програм» [52].

Поняття децентралізації згідно різних наукових поглядів розглядається як: розподіл функцій та повноважень; поділ прав; особливий правовий режим; система управління; передача владних повноважень та відповідальності; перерозподіл відповідальності між рівнями влади; процес розширення та зміцнення прав і повноважень адміністративно-територіальних одиниць чи органів нижчого рівня зі зменшенням компетенції центрального органу.

Децентралізацію варто розглядати як довготривалий процес з ознаками управлінської діяльності та повинен супроводжуватися ресурсним забезпеченням при наданні повноважень. На думку Г.В. Недопада [46], під децентралізацією слід розуміти процес перерозподілу владних повноважень, компетенцій та ресурсів від центральних органів державної влади до місцевих органів влади та самоврядування. Погоджуємось, що передача прав на прийняття рішень відбувається виборним органам місцевого рівня, які підзвітні громаді та обізнані у місцевій проблематиці.

Причинами, що зумовлюють необхідність децентралізації, вважаються потреби в мобілізації ресурсів, прозорості і ефективності їх використання, підзвітності на основі принципу субсидіарності.

А. Онупрієнко виділяє риси децентралізаційної системи влади як: реальне функціонування самоврядування, міжрівнева розмежованість компетенції та фінансів, різноманітні зв'язки, багатократний поділ влади [53, с. 225].

Ознаки децентралізації влади за О. Ременяком [54, с. 47]:

1) визначений обсяг повноважень як предмет децентралізації;

- 2) механізм передачі повноважень від вищих органів влади до органів влади нижчого рівня;
- 3) способи взаємозв'язків між суб'єктами децентралізації та іншими органами влади, ГО, підприємствами, установами, організаціями;
- 4) прозорість та відкритість діяльності органів влади;
- 5) наявність системи державного контролю за діяльністю ОМС;
- 6) відсутність значного розриву між суб'єктами та об'єктами управління державою.

Здійснюючи аналіз компетенції ОВВ й ОМС в процесі реформи децентралізації державної влади в Україні, можна виокремити декілька векторів для оптимізації економічно-правового регулювання повноважень та функцій відповідних органів влади.

Уряд продовжить здійснювати стратегічні повноваження для визначення засад функціонування економічних сфер та нормотворчі повноваження. А суттєвий обсяг компетенцій Кабінету Міністрів України може бути передано до ЦОВВ, функція та компетенція якого прописані в Законі України «Про центральні органи виконавчої влади».

Важливе значення має спрощення дозвільних процедур, потрібно зменшити прямий регулятивний вплив на суб'єкти господарювання.

Ще одним напрямом для покращення регулювання компетенції ОВВ й ОМС є чітке визначення їх повноважень, усунення випадків дублюючої компетенції, за якої однією нормою закріплюються без розмежування повноваження органів публічної влади в певній сфері. Така практика правового регулювання несе загрозу появи компетенційних конфліктів між органами влади, загрожує формуванню сфери управлінської відповідальності ЦОВВ [55, с. 91].

Стабільність та ефективність будь-якої територіальної соціально-економічної системи залежить від трьох базових факторів: наявності ресурсів для функціонування, наявності професійного управлінського персоналу, співпраці з системою вищого рівня.

В умовах децентралізації виникають ризики нестачі фінансових ресурсів у зв'язку з відсутністю досвіду чи можливостей залучати державні кошти, які раніше розподілялись у вигляді різного виду трансфертів. Бюджетна децентралізація створює мотиваційні механізми збільшення місцевої економічної активності громад, проте містить ризики недоотримання громадами бюджетних ресурсів.

Щодо професіоналів-управлінців, від яких залежить бюджетна ефективність, то на фоні децентралізаційних процесів збільшується зона відповідальності голів рад та представників виконавчих апаратів. Розподіл коштів громадами за особливими алгоритмами зумовлює відмінності у наданні послуг населенню, зменшує ймовірність «ефекту масштабу» за впровадження типових проєктів для різних громад. Варто звернути увагу і на корупційні ризики, адже через вищий ризик наявності конфлікту інтересів, органам влади на місцях важче протистояти кулуарним, політичним та іншим домовленостям.

Розглядаючи децентралізацію як складний та довгостроковий процес, можна дійти до висновку, що перерозподіл владних повноважень, компетенцій та ресурсів, що здійснюється від центральних органів державної влади в напрямку МОВВ та ОМС, торкається трьох ключових бюджетних процесів, зокрема, достатнього формування, раціонального розподілу та безпосереднього належного використання бюджетних коштів задля сталого розвитку територій та високої бюджетної ефективності. Водночас, реформування територіальних засад децентралізації науковці розглядають через призму трьох компонент: фінансового аспекту (фінансова децентралізація); адміністративно-територіального аспекту, (адміністративно- територіальна децентралізація); політичного аспекту, (політична децентралізація).

М. Кульчицький підкреслює, що «реформи в галузі фіскальної децентралізації повинні відбуватися синхронно з децентралізацією політичної та адміністративної сфер. Вигоди від фіскальної децентралізації

не будуть реалізовані, якщо країна рухатиметься в напрямі підвищення ступеня фінансової децентралізації без одночасної децентралізації політичної та адміністративної. Водночас, політичну та адміністративну децентралізацію в сучасних умовах все частіше визнають важливими обмеженнями потенціального успіху реформ у галузі фінансової децентралізації. Це пояснюється тим, що реалізація політичної та адміністративної децентралізації на локальному рівні може виявитися складнішим завданням, ніж власне фінансової» [56].

Ефективне поєднання фінансової, адміністративно-територіальної та політичної децентралізації забезпечуватиме чітке визначення потреб, максимальну локалізацію та алокативну ефективність публічних послуг, що призведе до максимально можливого задоволення потреб місцевого населення.

Реформування фінансових повноважень в контексті децентралізації стосуються регулювання статей доходів і видатків. За ОМС закріплюється відкритий або вичерпний перелік власних доходів за одночасного надання прав самостійно регулювати чи встановлювати їх розміри. Децентралізація видатків торкається забезпечення ОМС необхідними коштами для виконання покладених на них завдань, виконання самоврядних функцій та делегованих повноважень. У бюджетному процесі важливими також є процесуальна та організаційна автономії ОМС щодо формування, затвердження, виконання фінансових планів, кошторисів, звітності тощо. Обґрунтованість обсягів, структури, достатності та відповідності видатків та доходів, на основі чинних організаційно-процесуальних процедур безпосередньо впливають на бюджетну ефективність.

Завдяки реформі з децентралізації відбулося розширення прав МОВ в частині бюджетної самостійності, відповідно до якої [57; 58]:

встановлено можливість, без оглядки на терміни прийняття Державного бюджету України, формувати та затверджувати МБ у термін до 25 грудня року, що передує плановому. Протягом двох тижнів з дати

офіційної публікації Закону про ДБУ місцеві ради повинні узгодити обсяги міжбюджетних трансфертів із прийнятим законом про Державний бюджет України;

введено принцип «мовчазної згоди» щодо процедури надання місцевих гарантій і можливостей здійснення запозичень від міжнародних фінансових організацій у випадку неотримання висновку від Міністерства фінансів України протягом місяця з дня подання заявки;

надано дозвіл на здійснення місцевих зовнішніх запозичень усім міським радам міст обласного значення;

надано право самостійного вибору установи для обслуговування рахунків місцевого бюджету (казначейство або комерційний банк). При цьому, якщо було обрано саме банківську форму обслуговування (наприклад, для розміщення власних надходжень і коштів бюджету розвитку бюджетних установ на банківських депозитах та/або обслуговування їх рахунків), то місцеві бюджети втрачають право покрити тимчасові касові розриви за загальним фондом, використовуючи кошти єдиного казначейського рахунку; важливим нововведенням є надання права розміщувати власні надходження на поточних рахунках у державних банках державним і комунальним ЗВО, науковим установам та закладам культури;

«надано право МОВ самостійно визначати обсяги надходжень до МБ на основі закріплених стабільних дохідних джерел. Відтепер Міністерство фінансів не визначатиме і не доводитиме до МБ індикативні показники щодо доходів» [57];

введено нову систему горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій, зважаючи на рівень їх надходжень на одного жителя (на основі податку на доходи фізичних осіб) замість попередньої системи збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів. При цьому нормативно-правовим забезпеченням визначається механізм для розрахунків базової та реверсної дотацій територій, базою розрахунку яких є показники офіційної казначейської звітності, що дозволяє місцевим органам

влади навіть самостійно обчислювати обсяги зазначених дотацій;

значно розширено джерела наповнення місцевих бюджетів за рахунок таких нововведень: «передачі бюджетам міст обласного значення та бюджетам об'єднаних громад 60 % податку на доходи фізичних осіб; передачі доходів із державного бюджету (100 % плати за надання адміністративних послуг, 100 % державного мита, 10 % податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки); запровадження акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти) за ставкою 5 % вартості реалізованого товару; самостійного регулювання ставок податків на нерухомість та землю і надання пільг з їх сплати тощо» [58].

Посилено відповідальність профільних міністерств за реалізацію державної політики у відповідних сферах, визначених для кожного окремого міністерства, шляхом запровадження змін у трансфертній політиці. В дореформений з децентралізації період розподіл міжбюджетних трансфертів проводився Міністерством фінансів України, тоді як нині ці повноваження передано профільним міністерствам в уряді. Медична та освітня субвенції можуть спрямовуватись і додатково бюджетам міст та бюджетам громад і мають для громад особливості щодо ефективнішого їх використання. Корисними є надані права залишати коштів медичної і освітньої субвенцій на рахунках МБ із перспективою оновлення матеріально-технічної бази медичних і освітніх установ або цільового використання у наступному бюджетному періоді.

До власних функцій в сфері безпосередньо бюджетного процесу ОМС в громадах наразі відносяться повноваження з планування стратегічних перспектив розвитку громади та формування її бюджету на наступні періоди; сприяння ефективному економічному розвитку шляхом залучення інвестицій, в тому числі міжнародних, та розвитку підприємницької діяльності. «Делегованими ж повноваженнями на рівні громади

забезпечуються соціальна допомога через територіальні центри; адміністративні послуги через центри їх надання (в громадах); управління школами та дитсадками; первинна медична допомога; утримання та організація роботи будинків культури, клубів, бібліотек, стадіонів, спортивних майданчиків; послуги соціального забезпечення (виплати пенсій, субсидій, забезпечення пільгами), реєстрації актів цивільного стану в громадах, казначейського обслуговування, контролю санітарного та епізоотичного стану надаватимуть підрозділи державних органів влади» [59, с. 17].

Забезпечення бюджетної ефективності відбувається у визначених адміністративно-територіальних межах, потенціал яких як бази для структури видаткової частини та податково-бюджетних надходжень суттєво різниться. Це обумовлено природно-кліматичними умовами, демографічними характеристиками населення громади, специфікою стану соціальної, економічної та екологічної сфер, розвиненістю інфраструктури, інвестиційною привабливістю громади як простору для реалізації бізнес-ідей.

Актуальною є алокативна ефективність надання суспільних послуг: здатність ОМС «на місцях підвищити благополуччя населення за рахунок задоволення їх індивідуальних вподобань. При цьому суспільні послуги можуть надаватися таким чином, щоб вони максимально відповідали інтересам населення і при цьому були якісними, а витрати на їх продукування – мінімальними» [60].

В даному контексті зростає роль інституту громадянського суспільства, максимального залучення громадськості до прийняття рішень ОМС та до участі у місцевих проєктах (фестивалях, мистецьких конкурсах) з урахуванням принципу бюджетної транспарентності.

Розглядаючи політичний аспект впливу децентралізації на бюджетну ефективність територій, потрібно враховувати політичну ситуацію в країні та утворене в результаті інституційне середовище регіонів держави.

Внаслідок реформи децентралізації відбуваються інституційні зсуви в

Україні в цілому. Як наслідок виокремлюється локальна ідентичність громад, наприклад, з позицій їх бізнес-середовища. Розглядаючи реформу з децентралізації як фактор впливу на інституційну реформацію країни, необхідно створювати умови використання громадами сучасного інструментарію, за можливостями всебічного використання зовнішнього та внутрішнього стану територій, заради створення ефективних умов для генерування появи нових та провадження діяльності діючих суб'єктів господарювання.

При цьому впевнені, що «базисом дієздатності громади у довгостроковому періоді має вважатися формування сталих власних джерел доходів на основі реалізації місцевого природного, економічного, людського та соціального потенціалів, залучення інвестиційних ресурсів, сприяння розбудові мережі місцевих комунальних та приватних підприємств, створення на цій основі достатньої кількості робочих місць, які одночасно є засобом інклюзії членів громади, а отже – формування згуртованості останньої» [61].

Отже, при розробці механізмів забезпечення бюджетної ефективності громад варто використовувати шанси, надані реформою з децентралізації в площинах впливу її фінансового, адміністративно-територіального та політичного аспектів.

Висновки до розділу 1

1. На основі досліджень науковців довкола вивчення суті поняття «бюджетна ефективність» обґрунтовано зміст бюджетної ефективності території та визначено її аспекти. Бюджетна ефективність характеризує стан бюджетної системи, синтезуючи й відображаючи результати досягнутого рівня ефективності й прозорості діяльності органів територіальної влади та місцевого самоврядування за напрямками формування, розподілу та

використання бюджетних коштів на цілі розвитку громади стратегічного й тактичного характеру.

2. Обґрунтовано, що бюджетна ефективність можна охарактеризувати трьома бюджетними процесами щодо бюджетних ресурсів: ефективність формування; ефективність розподілу; ефективність використання.

3. З'ясовано, що забезпечити бюджетну ефективність громад в умовах децентралізації можливо реалізацією комплексу заходів з модернізації управління доходами і видатками МБ за умови фінансово-інвестиційної активності та фінансової незалежності ОМС. Для цього необхідно створити відповідне організаційно-інституційне підґрунтя. Кінцевими цілями досягнення бюджетної ефективності громад є підвищення їх конкурентоспроможності, зростання добробуту населення та соціально-еколого-економічний сталий розвиток.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА БЮДЖЕТНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОМАД

2.1. Джерела фінансового забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації

Успішність функціонування громад залежить від активізації їхнього економічного розвитку і завдяки використанню наявних фінансових ресурсів, і завдяки пошуку нових зовнішніх джерел надходжень, інноваційних рішень, запровадження провідних досягнень в адміністративних, управлінських та організаційних процесах. Підвищення ефективності використання різноманіття місцевих ресурсів, зростання рівня підприємливості, розвинені виробнича і соціальна інфраструктури здатні дати раду фінансовому розвитку громади.

Такий підхід цілком узгоджується з прийнятою Урядом Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки, де прописано, що «Реалізація державної регіональної політики на період до 2027 року здійснюватиметься на основі комплексного територіального підходу, що передбачає, що об'єктом у рамках регіональної політики є територія, яка характеризується специфічним набором соціальних, просторових, екологічних та економічних особливостей» [62].

Таким чином, важливу роль у розв'язанні питання бюджетного забезпечення розвитку окремої громади, в управлінні місцевими фінансами відіграє здатність використання особливостей окремої громади, пошуку різноманітних джерел фінансових ресурсів, їхньої акумуляції, ефективності застосування та розподілу, створення умов для успішної реалізації соціально-економічних планів та проектів на місцевому рівні. Такий підхід здатний посприяти входженню України до європейського співтовариства, що визначено основною політичною метою відповідно до Державної стратегії.

Разом з О. Крайник і О. Федорчак [63] погоджуємось з думкою

науковців, що «Для ефективного виконання громадою покладених на неї функцій та досягнення стратегічних пріоритетів потрібне належне фінансове забезпечення як поточного функціонування, так і цілей розвитку. У такому разі громада повинна виступати одночасно й носієм соціально-економічного розвитку територій, і рушійною силою досягнення стратегічних цілей територіального утворення» [64].

Фінансове забезпечення розвитку громад розглянемо в таких підходах.

Перший підхід – це рівень наповнення МБ як результат фінансово-бюджетної складової процесу децентралізації, який визначає можливість виконання власних повноважень ОМС та вплив їх на соціально-економічний розвиток громади.

Другий підхід – це фінансова підтримка місцевого самоврядування державою шляхом надання субвенцій, дотацій та формування цільових фондів всебічного розвитку.

Третій підхід – це пошук органами місцевої влади додаткових фінансових джерел шляхом використання потенціалу розвитку конкретної громади.

У сукупності ці джерела гарантують фінансову спроможність адміністративно-територіального/муніципального утворення, яку Т. Куценко і Я. Сіренко визначають, як «його здатність забезпечувати надходження достатнього обсягу фінансових ресурсів та формування ефективної структури їх джерел, а також їх якісний розподіл та ефективне використання для подолання дестабілізаторів та досягнення стабільності соціально-економічного розвитку утворення в короткостроковій та довгостроковій перспективі» [65].

Важливе місце в забезпеченні громади бюджетними ресурсами відіграють фінанси МБ. Так, Л.В. Лисяк, Б.Д. Биков та А.І. Кушнір зазначають, що розширення кола повноважень МОВ призводить до збільшення видаткової частини МБ, що для врівноваження фінансового балансу потребує зростання фінансових доходів. Зміцнення фінансового

потенціалу насамперед досягається збільшенням дохідної частини до достатнього для виконання ОМС обов'язків рівня. Збільшення ролі МБ дає змогу реалізовувати принцип наближення податків до їх платників, тобто податки витрачаються в громаді, де вони сплачуються фізичними і юридичними особами [66].

За останні роки проведення реформи з децентралізації спостерігається поглиблення участі ОМС у зростанні доходів МБ. Досягається успіх у цьому процесі завдяки покращенню комунікації з представниками бізнесу, збільшенню кількості зареєстрованого в громадах бізнесу і, відповідно, більшій сплаті податків до МБ. Від початку реформи з децентралізації доходи МБ показують чітку позитивну динаміку: якщо у 2014 р. їхній обсяг становив 68,6 млрд грн [67], то станом на 1 січня 2021 р. вони зросли більш ніж у 4 рази та за підсумками фінансової діяльності у 2020 р. склали 311,3 млрд грн. Такі результати стали можливими завдяки розширенню повноважень і зростанню зацікавленості ОМС в збільшенні надходжень до МБ, реалізації заходів щодо залучення резервів їх наповнення та підвищення результативності адміністрування зборів і податків [68].

Основним джерелом наповнення МБ є податки, які сплачують місцеві платники податків (організації, підприємства та установи), що функціонують у межах Полтавської області. Успішна комунікація з представниками бізнесу полягає у визначенні адекватної потребам МБ і податкоспроможності підприємств величини оподаткування, унормування таких ставок і баз оподаткування, які б забезпечували і збільшення надходжень до МБ, і ефективне функціонування бізнесу на території громади. Не завжди обрання максимального рівня податкових ставок гарантує максимізацію доходів МБ. Є приклади взаємовигідної з точки зору оподаткування співпраці бізнесу й МОВ. Йде мова не лише про випадки скорочення рівня оподаткування, а й про його підвищення для отримання оптимального результату. Тоді доречним є проведення громадських слухань за участі представників громадськості, бізнесу, народних депутатів та інших зацікавлених осіб з

метою формування спільного підходу до системи оподаткування в розрізі місцевих податків. Динаміка зростання доходів МБ Полтавської області показана в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Динаміка доходів МБ Полтавської області
за 2017-2021 рр., млн грн**

Показники	Роки					Відхилення 2021 р. від 2017 р.
	2017	2018	2019	2020	2021	
Доходи загального фонду (без трансфертів з Державного бюджету)	8122,9	10459,5	12074,0	12165,2	15517,8	7394,9
Офіційні трансферти від органів державного управління	13216,9	15000,4	14979,6	9069,6	10520,0	-2696,9

Джерело: узагальнено автором за даними Департаменту фінансів ПОДА та [69; 70; 71; 72].

При здійсненні заходів з управління підприємств та організацій використовуються різні форми і методи. В ряді випадків використовується метод моделювання, зокрема, аналіз рядів динаміки.

Усі економічні явища та процеси перебувають у постійному розвитку і русі. В процесі аналітичної обробки економічної інформації часто використовується один із найпростіших способів - аналіз рядів динаміки.

Ряд динаміки – це часова послідовність значень економічних показників. Він складається з двох елементів: моментів або періодів часу і самих рівнів ряду. Обидва елементи носять назву членів ряду динаміки.

Формуючи ряди динаміки, необхідно дотримуватися правил їх побудови. Найважливішим із них є вимога співставності рівнів динамічного ряду між собою. Тому необхідно контролювати співставність економічних показників за територією, по моменту реєстрації, по колу охоплення об'єктів, по одиницях виміру, за методикою розрахунку тощо.

Для кожного ряду динаміки можна розрахувати цілу систему аналітичних характеристик. На основі методики, що викладена в

розроблений ряд програм опрацювання рядів динаміки на персональному комп'ютері.

Проведемо аналіз та прогнозування динамічних рядів доходів загального фонду (без трансфертів із Державного бюджету) Полтавської області за останні п'ять років та на наступний рік. Для проведення дослідження, аналізу та прогнозування цього показника користуємося електронними таблицями Microsoft Excel, вбудованими математичними та статистичними функціями, надбудовою Аналіз даних табличного процесора (додаток У).

Інтервальний динамічний ряд доходів загального фонду (без трансфертів із Державного бюджету) за останні п'ять років представлено в табл. 2.1.

Аналізуючи інтервальний динамічний ряд, слід відмітити зростання доходів загального фонду за період з 2017-2021 рр.

Далі проводимо розрахунки статистичних показників для подальшого аналізу та прогнозування доходів загального фонду (табл. 2.2).

Розглянемо аналітичні характеристики рівня доходів загального фонду більш детально.

Середній рівень інтервального ряду ($y_{ін}$) доходів загального фонду за останні п'ять років складав 11667,88 млн. грн.

Середній рівень моментного ряду доходів загального фонду складає 11629,76 млн. грн. Відносний показник, що характеризує інтенсивність динаміки економічного розвитку, носить назву темпи росту. Його виражають як правило у відносних величинах. Інколи інтенсивність динаміки задають у вигляді коефіцієнтів росту. Останній показує, у скільки разів досягнутий рівень результативного показника вищий за базисний, якщо коефіцієнт росту більший одиниці. Коли ж він менший одиниці, то коефіцієнт росту показує, яку частину становить рівень, що аналізується, від базисного. В залежності від способу розрахунку коефіцієнти бувають базисні і ланцюгові. Середній

абсолютний базисний приріст доходів загального фонду за останні п'ять років становить 4431,23 млн. грн.

Таблиця 2.2

Аналітичні характеристики доходів загального фонду (без трансфертів із Державного бюджету) Полтавської області, 2017-2021 рр.

Показники	Доходи загального фонду (без трансфертів із Державного бюджету), млн. грн.
Середній рівень інтервального ряду ($y_{ін}$)	11667,88 млн. грн.
Середній рівень моментного ряду (y_m)	11629,76 млн. грн.
Середній абсолютний базисний приріст	4431,23 млн. грн.
Середній абсолютний ланцюговий приріст	12554,13 млн. грн.
Середній базисний темп росту	152,97 %
Середній ланцюговий темп росту	117,57 %
Середній базисний темп приросту	52,97 %
Середній ланцюговий темп приросту	17,57 %
Границі коливання (варіювання) - максимальний і мінімальний рівні	y_{max} 15517,80 y_{min} 8122,90
Розмах (амплітуда) коливання (R) $R=y_{max}-y_{min}$	7394,90 млн. грн.
Коефіцієнт вирівняності (kv)	0,52
Середнє лінійне відхилення	1901,34 млн. грн.
Дисперсія рівнів ряду динаміки	5852242,01
Середнє квадратичне відхилення	2419,14
Коефіцієнт варіації (V)	0,21
Коефіцієнт стабільності доходів загального фонду	0,79
Коефіцієнт лінійної кореляції	-0,96
Коефіцієнт детермінації	0,93
Кореляційне відношення	0,96
Середній коефіцієнт еластичності	0,42

Середній абсолютний ланцюговий приріст складає 12554,13 млн. грн. А середній базисний темп росту та середній ланцюговий темп росту доходів загального фонду за досліджуваний період становив 152,97% та 117,57% відповідно. Середній базисний темп приросту доходів загального фонду показує, що цей показник щорічно був в середньому на 52,97% більшим ніж в 2017 р., а середній ланцюговий темп приросту в середньому збільшився на 17,57% у порівнянні з 2017 р. Границі коливання (варіювання) вказують на максимальний і мінімальний рівні доходів загального фонду: y_{max} = 15517,80 млн. грн. та y_{min} = 8122,90 млн. грн. Розмах (амплітуда) коливання (R) $R=y_{max}-y_{min}$ доходів загального фонду за досліджуваний період 7394,90 млн. грн.

Коефіцієнт вирівняності (k_v) = 0,52, показує, що мінімальне значення доходів загального фонду становить 52,35% від його максимального рівня. Середнє лінійне відхилення дорівнює 1901,34, тобто в середньому досліджуваний показник за рік змінювався на 1901,34 млн. грн. Середнє квадратичне відхилення доходів загального фонду 2419,14. Коефіцієнт варіації (V) – відносна величина, що служить для характеристики коливання (мінливості) ознаки, тобто доходів загального фонду і за досліджуваний період складає 0,21. За допомогою коефіцієнта варіації можна порівнювати навіть коливання ознак, виражених у різних одиницях вимірювання. Інколи ступінь варіації виражають в процентах і може змінюватися від 0 до 100 %. До 10% варіація вважається низькою, від 10 до 30 - середньою, більше 30% високою. В нашому випадку коефіцієнт варіації у відсотковому відношенні складає 20,73%, тобто середнє коливання доходів загального фонду за 2017-2021 рр. складає 20,73% і варіація середня. Коефіцієнт стабільності досліджуваного показника за 2017-2021 рр. становить 0,79. Коефіцієнти лінійної кореляції та детермінації є досить високими і становлять -0,96 та 0,93 відповідно, що свідчить про якість досліджуваної моделі.

Лінійний тренд - виробнича функція, яка моделює динаміку показника, що аналізується в часі (x). Лінійний тренд виражається формулою:

$$y = a_0 + a_1 x \quad (2.1)$$

Система рівнянь має вигляд:

$$\begin{aligned} n a_0 + a_1 \sum x &= \sum y \\ a_0 \sum x + a_1 \sum x^2 &= \sum xy \end{aligned} \quad (2.2)$$

В результаті обчислень одержано коефіцієнти рівняння $a_1=1649,55$ та $a_0=6719,23$. Лінійна функція доходів загального фонду має вигляд $y=6719,23+1649,55x$. Кореляційне відношення дорівнює 0,96, тобто ще раз підтверджує якість виробничої моделі. Середній коефіцієнт еластичності дорівнює 0,42. Коефіцієнт еластичності показує, що зі збільшенням

факторної ознаки на 1%, величина доходів загального фонду збільшиться на 0,42 %.

Далі проводимо дослідження та аналіз доходів загального фонду (без трансфертів із Державного бюджету) із використанням вбудованих функцій Microsoft Excel та надбудови Аналіз даних. Слід відмітити, що порівнюючи статистичні коефіцієнти розраховані вручну та за допомогою функцій Microsoft Excel і надбудови Аналіз даних, можна зробити висновок, що на практиці доцільно використовувати саме ці засоби для дослідження економічних процесів на макро- та мікрорівнях.

Аналітичне вирівнювання дає можливість визначити значення доходів загального фонду (без трансфертів із Державного бюджету) Полтавської області на 2022 р. Так, значення досліджуваного показника на 2022 р. становить 16616,53 млн. грн., що в деякій мірі вище попереднього періоду.

Графічно фактичні, теоретичні та прогнозне значення доходів загального фонду (без трансфертів із Державного бюджету) та лінійний тренд, 2017-2022 рр. представлено в додатку У. Слід відмітити, що на графіку зображено лінійний тренд доходів загального фонду (без трансфертів із Державного бюджету), виробничу функцію та коефіцієнт детермінації і вони повністю співпадають із попередніми розрахунками. Тобто, в реальних умовах підприємство, організація, суб'єкт державного управління впроваджує найпривабливіший та найзручніший спосіб аналізу та прогнозування економічних процесів.

Станом на 01 вересня 2022 р. з державного бюджету відбулося перерахування міжбюджетних трансфертів МБ в обсязі 92,7 млрд грн (83,0 % від планових асигнувань): базова дотація – 10,9 млрд грн (100,0 % згідно розпису асигнувань); освітня субвенція – 67,3 млрд грн (100,0 % згідно розпису асигнувань). У розпорядженні ОМС в умовах воєнного часу щомісячно залишається 899 млн грн реверсної дотації. У всіх регіонах України залишки коштів на рахунках бюджетних установ та МБ за спеціальним і загальним фондами за 8 місяців 2022 р. збільшились на

76,4 млрд грн і склали 132,8 млрд грн [73].

Очевидно, що недостатній рівень фінансів для виконання власних та делегованих повноважень ОМС компенсується наданням трансфертів із державного бюджету МБ.

Проведемо аналіз величини офіційних трансфертів від органів державного управління Полтавської області та подальший прогноз цього показника з використанням трендових моделей.

Як відомо, тренд – це дослідження динаміки змін рівня показника в часі. Лінія тренду – графічне подання напряму зміни ряду даних.

Динаміку величини офіційних трансфертів від органів державного управління Полтавської області представлено в табл. 2.1.

Обробку даних, аналіз отриманих результатів та прогнозування величини офіційних трансфертів від органів державного управління проводимо за допомогою електронних таблиць Microsoft Excel, використовуючи чотири моделі тренду: лінійну, логарифмічну, степеневу та експоненціальну (додаток Ф).

Лінійна модель – це пряма лінія, що щонайкраще описує набір даних. Рівняння прямої $Y = a_1X + a_0$, де a_1 та a_0 – коефіцієнти рівняння. При дослідженні величини офіційних трансфертів за допомогою лінійної моделі отримано рівняння прямої $Y = -1\,132,46x + 15\,954,68$ та $R^2 = 0,95$.

Логарифмічну лінію тренду слід використовувати для випадків коли дані мають тенденцію до швидкого росту чи спаду з наступним вирівнюванням. В нашому випадку спостерігається спад коефіцієнта фінансової стабільності, на що впливає багато факторів, як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Логарифмічна лінія тренду може використовувати як додатні так і від’ємні значення. Рівняння логарифмічної лінії тренду має вигляд: $Y = a_1LN(X) + a_0$. Результатом дослідження величини офіційних трансфертів за допомогою логарифмічної моделі є виробнича функція $Y = -2327,03LN(X) + 14785,43$ та $R^2 = 0,91$.

Степенева лінія тренду є кривою, яка ефективно використовується для аналізу даних, які порівнюються та зростають у певній пропорції. Степенева лінія тренду створити не можна, якщо дані містять нульові або від'ємні значення.

Рівняння степеневі лінії тренду має вигляд: $Y = a_1 X^{a_0}$. Степенева лінія тренду величини офіційних трансфертів має вигляд $Y = 14941,51 X^{-0,20}$, коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,87$.

Експоненціальна лінія тренду є кривою, яка використовується для аналізу даних, що мають властивість зростати або спадати. Експоненціальну лінію тренду, так як і степеневу створити не можна, якщо дані містять нульові або від'ємні значення. Рівняння експоненціальної лінії тренду в загальному вигляді: $Y = a_1 EXP^{a_0 X}$.

Рівняння експоненціальної лінії тренду величини офіційних трансфертів має такий вигляд: $Y = 16424,42 EXP^{-0,10 X}$ та коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,82$.

Результати проведеного дослідження величини офіційних трансфертів можна згрупувати, порівняти коефіцієнти детермінації та скласти прогноз на наступний період (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Результати дослідження величини офіційних трансфертів від органів державного управління Полтавської області за допомогою моделей тренду

Модель тренду	R^2
Лінійна $Y = -1\,132,46x + 15\,954,68$	0,95
Логарифмічна $Y = -2327,03 \ln(X) + 14785,43$	0,91
Степенева $Y = 14941,51 X^{-0,20}$	0,87
Експоненціальна $Y = 16424,42 EXP^{-0,10 X}$	0,82

Найкращою моделлю для економічного аналізу та подальшого прогнозу є та лінія тренду, де коефіцієнт детермінації R^2 найближче до

одиниці і характеризує достовірність значень лінії тренда до фактичних даних.

Порівнюючи отримані результати, можна зробити висновок, що для дослідження та прогнозування величини офіційних трансфертів за допомогою моделей тренду доцільно використовувати лінійну модель тренду, так як ця модель більш точно показує та порівнює фактичні і теоретичні значення величини офіційних трансфертів та має коефіцієнт детермінації $R^2=0,95$, що у порівнянні з іншими моделями найближче до 1 та свідчить про якість вибраної моделі. Хоча слід відмітити, що при дослідженні величини офіційних трансфертів і інші виробничі функції мають високі коефіцієнти детермінації.

Наступний етап дослідження – прогнозування величини офіційних трансфертів на 2022 р. Для цього використовуємо лінійну модель тренду. В результаті отримано прогноз величини офіційних трансфертів за допомогою лінійної моделі тренду на 2022 р. 10858,61 млн грн, тобто відбувається незначне зростання величини офіційних трансфертів у порівнянні з 2021 р., що може бути позитивною тенденцією, на що може вплинути ряд факторів ендо- і екзогенного характеру.

Графічно фактичні, теоретичні та прогнозне значення величини офіційних трансфертів від органів державного управління Полтавської області з використанням лінійного тренду, 2017-2022 рр. представлено в додатку Ф.

Далі проведемо дослідження та прогнозування величини офіційних трансфертів за допомогою вбудованих статистичних та математичних функцій за останні п'ять років та на наступний період.

Також, як і попередньо користуємося електронними таблицями Microsoft Excel, вбудованою статистичною функцією ТЕНДЕНЦІЯ, нелінійною вбудованою статистичною функцією РОСТ, математичними функціями EXP та LN та динамічним рядом результативного показника – величини офіційних трансфертів за останні п'ять років.

Стисла характеристика функцій, що будуть використані при дослідженні та прогнозуванні величини офіційних трансфертів:

- вбудована статистична функція ТЕНДЕНЦИЯ точно відображає динаміку економічних процесів;
- вбудована статистична функція нелінійного характеру РОСТ точна ілюстрація напрямку економічного розвитку;
- комбінація математичних функцій EXP та LN та функції ТЕНДЕНЦИЯ порівнює прогнозну лінію з прогнозною лінією функції РОСТ.

В результаті обчислень різними методами отримано теоретичне та прогнозне значення величини офіційних трансфертів (додаток Ф).

Наприкінці дослідження та прогнозування величини офіційних трансфертів проведено ранжування цього показника по виробничим моделям з використанням вбудованої функції РАНГ (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Ранжування прогнозного значення величини офіційних трансфертів від органів державного управління, 2022 р.

Модель тренду	Прогнозне значення величини офіційних трансфертів від органів державного управління, млн грн	Ранжування прогнозного значення величини офіційних трансфертів від органів державного управління, млн. грн.
Лінійна $y = -1\,132,46x + 15\,954,68$	10858,61	1
Логарифмічна $y = -2327,03\ln(x) + 14785,43$	10615,95	2
Степенева $y = 14941,51x^{-0,20}$	10441,53	3
Експоненціальна $y = 16424,42e^{-0,10x}$	9013,91	7
Вбудована статистична функція ТЕНДЕНЦИЯ	10405,63	4
Вбудована статистична функція РОСТ	9235,16	6
Вбудовані математичні функції	9235,16	5

Якщо провести порівняння прогнозних значень величини офіційних

трансфертів, то прогнозування з використанням лінійної, логарифмічної та степеневі моделі тренду, лідируюча 1, 2 та 3 позиція, є найбільш достовірними, реалістичними та вдалими.

Отже, проведений статистичний аналіз та прогнозування з використанням різних методів лінійного та нелінійного обчислення величини офіційних трансфертів, дозволяє зробити висновок, що в державному управлінні можна вибрати найбільш доцільний і ефективний метод дослідження посиляючись на зовнішні та внутрішні фактори впливу.

Як видно з даних табл. 2.1, за результатами аналізу спостерігаємо зменшення величини трансфертів у 2020-2021 рр., що пов'язано зі зменшенням доходів бюджетів загалом. Основною причиною даної тенденції стали соціально-економічні наслідки світової пандемії SARS COVID-2019.

При тому, що загальна величина надходжень до МБ зростає, існують значні відмінності між доходами різних громад (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Фактичні надходження доходів бюджетів міських територіальних громад
Полтавської області (без врахування міжбюджетних трансфертів),
тис. грн**

Назва МТГ	Роки		Відхилення	
	2020	2021	+;-	%
Глобинська	265086,1	268985,4	3899,3	101,5
Пирятинська	209553,9	333745,5	124191,6	159,3
Решетилівська	186243,8	274848,5	88604,7	147,6
Гребінківська	132713,7	151652,5	18938,8	114,3
Лохвицька	195256,7	257839,2	62582,5	132,1
Гадяцька	167263,9	158157,5	-9106,4	94,6
Горішньоплавнівська	666789,5	815282,2	148492,7	122,3
Зіньківська	158997,0	199281,7	40284,7	125,3
Заводська	59781,8	86034,2	26252,4	143,9
Карлівська	130569,9	167995,6	37425,7	128,7
Кобеляцька	122533,1	135342,6	12809,5	110,5
Кременчуцька	1563751,9	1792331,3	228579,4	114,6
Лубенська	362181,7	428739,3	66557,6	118,4
Миргородська	318954,4	359729,7	40775,3	112,8
Полтавська	2809796,9	3344157,8	534360,9	119,0
Хорольська	198121,7	223502,6	25380,9	112,8

Джерело: узагальнено за даними Департаменту фінансів ПОВА

За підсумками 2020 р. експерти провели чергову оцінку окремих показників бюджетної діяльності громад, які добровільно об'єдналися протягом 2015-2019 рр. (додаток К).

Аналіз проводився для п'яти груп громад, об'єднаних залежно від кількості населення, яке в них проживає. Як видно з додатку К, існує значна різниця між доходами громад у межах кожної групи. Максимальна амплітуда від найбільшого і до найменшого значення доходів загального фонду МБ на одного мешканця в громадах із населенням 5-10 тис. та менше 5 тис. осіб.

Отримані в межах проведеного аналізу значення показників показали диференційований рівень фінансового забезпечення громад, наслідком повноти фінансових хвиль у наповненні МБ є відмінність за кількісними та якісними параметрами щодо публічних послуг у різних громадах. Це говорить про нерівномірність розвитку окремих громад, про потребу переглянути існуючі підходи до управління цими громадами, а також про значний вплив держави на функціонування громад України. Тому завданням державної економічної та соціальної політики є сприяння використанню можливостей для підвищення фінансового потенціалу громад та вирівнювання фінансових диспропорцій, що забезпечить населення можливістю отримувати публічні послуги на гідному якісному і кількісному рівні не залежно від густоти населення, розміру громади за чисельністю населення, відстані сільської громади від обласного або районного центру тощо.

Із метою оцінки рівня фінансової спроможності громад Міністерство розвитку громад та територій спільно з представниками громадськості розробили проєкт Методичних рекомендацій щодо оцінки рівня фінансової спроможності громад [74]. Цей документ покликаний, окрім визначення фінансових можливостей, здійснити оцінку управлінських рішень на території громади та забезпечити вироблення плану дій щодо зміцнення фінансової основи та забезпечення можливості надання в повному обсязі публічних послуг населенню територіальної громади. Згідно з поданими

пропозиціями в Методичних рекомендаціях запропоновано здійснювати аналіз фінансової спроможності територіальних громад на основі існуючих індикаторів потенціалу громади, а також сформовано алгоритм розрахунку інтегрального індексу розвитку потенціалу територіальних громад.

2.2. Діагностика бюджетної ефективності громад Полтавської області

Ефективність діяльності ОМС залежить насамперед від їхньої фінансової здатності самостійно, за рахунок власних коштів і нематеріальних активів, вирішувати питання місцевого значення. У 2022 р. в умовах воєнного стану наряду з безпековими викликами ключовими завданнями для громад є зміцнення доходної частини МБ, посилення соціальної направленості видатків бюджету, в тому числі на підтримку внутрішньопереміщених осіб, та створення умов економічної, інфраструктурної (насамперед, критичної, комунальної, виробничої в цілому, енергетичної) стабілізації території.

Об'єктивно оцінити бюджетну ефективність громад можна використовуючи окремі або сукупність критеріїв та показників (додатки Л – Т).

Економічна сутність МБ проявляється у формуванні фінансових фондів, які є ресурсним забезпеченням діяльності місцевих рад, та використання цих фінансових ресурсів на утримання, фінансування та розвиток місцевого господарства і соціальної інфраструктури. Таким чином, МБ – це план формування і використання фінансових ресурсів, потрібних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування і є основним інструментом, за допомогою якого місцева влада може впливати на місцеву активність, створювати умови для соціального та економічного піднесення території своєї громади.

Фінансові ресурси, повноваження і контроль – це три «кити», на яких будується ефективна модель місцевого самоврядування, за якої громади максимально концентрують власні внутрішні резерви.

Доходи МБ мають бути достатніми для забезпечення виконання ОМС наданих їм законом повноважень та забезпечення населення громад якісними послугами. Тому питанням і проблемам щодо формування дохідної частини МБ, знаходження і реалізації резервів їх наповнення, розширенню бази оподаткування приділяється достатня увага.

Державна аудиторська служба України восени 2021 р. провела державний фінансовий аудит місцевих бюджетів на території Полтавської області за період з 01 жовтня 2018 р. по 31 грудня 2020 р. Аудитори з'ясували, що основним джерелом надходження МБ мають стати власні доходи – місцеві податки і збори. Тому зростання їх ролі і збільшення частки у складі доходів є основним напрямком зміцнення МБ. З урахуванням цього ОМС мають забезпечити підвищення ефективності бюджетного планування та сприяти пошуку резервів зростання податкового потенціалу.

Разом з тим в ході проведеного аудиту було виявлено низку чинників та факторів, які негативно впливають на наповнення бюджетів громад.

Окремі ОМС та МОВ неналежним чином реалізують заходи для наповнення дохідної частини МБ, як наслідок не забезпечується виконання запланованих показників бюджетів за доходами, що створює дефіцит у фінансуванні запланованих видатків.

Так, без врахування перевиконання за окремими надходженнями, невиконання планових показників зведеного бюджету Полтавської області за 2019-2020 рр. склало 1064,8 млн грн: у 2019 р. – 334,5 млн грн, у 2020 р. – 730,3 млн грн.

У 2018-2020 рр. у зв'язку з реалізацією реформи з децентралізації коливалась кількість та рівень статусу МБ, що входили до складу зведеного бюджету Полтавської області.

Доходи МБ (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) за жовтень-

грудень 2018 р. та 2019-2020 рр. склали 54264,5 млн грн (загальний фонд – 48562,0 млн грн, спеціальний фонд – 5702,5 млн грн), у тому числі: за жовтень-грудень 2018 р. – 7902,5 млн грн (загальний фонд – 7181,4 млн грн, спеціальний фонд – 721,1 млн грн), в 2019 р. – 26357,9 млн грн (загальний фонд – 23993,9 млн грн, спеціальний фонд – 2364,0 млн грн), у 2020 р. – 20004,1 млн грн (загальний фонд – 17386,7 млн грн, спеціальний фонд – 2617,4 млн грн).

Доходи МБ (без урахування міжбюджетних трансфертів) за жовтень-грудень 2018 р. та 2019-2020 рр. склали 29461,0 млн грн (загальний фонд – 27302,8 млн грн, спеціальний фонд – 2158,3 млн грн), у тому числі: за жовтень-грудень 2018 р. – 3367,2 млн грн (загальний фонд – 3063,6 млн грн, спеціальний фонд – 303,6 млн грн), в 2019 р. – 13039,0 млн грн (загальний фонд – 12074,0 млн грн, спеціальний фонд – 965,0 млн грн), у 2020 р. – 13054,8 млн грн (загальний фонд – 12165,2 млн грн, спеціальний фонд – 889,6 млн грн).

Проведений аналіз засвідчив, що у 2020 р. проти 2019 р. доходна частина зведеного бюджету зменшилась на 6353,9 млн грн або на 24,1 %, в тому числі доходи загального фонду зменшились на 6607,2 млн грн з 23993,9 млн грн до 17386,7 млн грн, а спеціального збільшились на 253,4 млн грн з 2364,0 млн грн до 2617,4 млн грн.

При цьому доходи зведеного бюджету без врахування трансфертів збільшились на 15,8 млн грн або 0,1 %, в тому числі доходи загального фонду збільшилися на 91,2 млн грн з 12074,0 млн грн до 12156,2 млн грн, а спеціального зменшилися на 75,4 млн грн, з 965,0 млн грн до 889,6 млн грн.

Зменшення надходжень до загального фонду зведеного бюджету спричинене відсутністю надходжень субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату допомоги малозабезпеченим сім'ям, сім'ям з дітьми, особам, які не мають права на пенсію, дітям з інвалідністю, особам з інвалідністю, тимчасової державної допомоги дітям, тимчасової державної соціальної допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного

віку, але не набула права на пенсійну виплату, допомоги по догляду за особами з інвалідністю I та II групи внаслідок психічного розладу, компенсаційної виплати непрацюючій працездатній особі, яка доглядає за особою з інвалідністю I групи, а також за особою, яка досягла 80-річного віку; субвенції з державного бюджету МБ на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, водо-, теплопостачання і водовідведення, квартирної плати (утримання будинків і споруд та прибудинкових територій), управління багатоквартирним будинком, поводження з побутовими відходами (виведення побутових відходів) та вивезення рідких нечистот, внесків за встановлення, заміну та обслуговування вузлів комерційного обліку води та теплової енергії, абонентського обслуговування для споживачів комунальних послуг, що надаються у багатоквартирних будинках за індивідуальними договорами та зменшення надходжень медичної субвенції з державного бюджету МБ. А також, за рахунок відсутності надходжень субвенції з МБ на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату природного газу, електроенергії, послуг водо-, теплопостачання, водовідведення, квартирної плати, управління багатоквартирним будинком, вивезення побутового сміття та рідких нечистот за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету (передана до іншого МБ) та субвенції з МБ на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, особам, які не мають права на пенсію, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, тимчасової державної допомоги дітям, тимчасової державної соціальної допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату, допомоги по догляду за особами з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, компенсаційної виплати непрацюючій працездатній особі, яка доглядає за особою з інвалідністю I групи, а також за особою, яка досягла 80-річного віку за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету).

Зменшення надходжень до спеціального фонду зведеного бюджету

спричинене зменшенням надходжень плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю.

Як наслідок, в структурі доходної частини МБ Полтавської області частка власних надходжень у 2020 р. у порівнянні до 2019 р. збільшилася з 40,9 % до 65,3 %, а частка міжбюджетних трансфертів відповідно зменшилась з 50,5 % до 34,7 %.

МБ області за 2019-2020 рр. за доходами, без урахування міжбюджетних трансфертів, виконані на 120,4 %, в тому числі по загальному фонду на 99,3 % (2019 р. – 12074,0 млн грн, 2020 р. – 12165,2 млн грн) та по спеціальному фонду на 170,6 % (2019 р. – 965 млн грн, 2020 р. – 889,6 млн грн) відповідно.

Протягом 2019-2020 рр. до загального фонду зведеного бюджету, з урахуванням міжбюджетних трансфертів, надійшло коштів у сумі 48562,0 млн грн, в тому числі: за жовтень-грудень 2018 р. – 7181,4 млн грн, 2019 р. – 23993,9 млн грн (96,7 % до затвердженого плану з урахуванням змін), 2020 р. – 17386,7 млн грн (97,6 %).

Проведений аналіз показав, що невиконання плану доходів загального фонду зведеного бюджету без врахування трансфертів, в основному, спричинено не виконанням запланованих показників бюджетами міст Полтави, Кременчука, Горішніх Плавнів та обласного бюджету, частка яких у структурі зведеного бюджету області у 2019 р. становила 60,0 %, у 2020 р. – 56,9 %.

Так, у 2019 р. доходи загально фонду Кременчуцького міського бюджету без врахування трансфертів виконано на 85,2 %, не надійшло до запланованого 260,1 млн грн.

Водночас, до загального фонду обласного бюджету понад затвержені обсяги у 2019 р. надійшло 212,5 млн грн, до бюджету м. Полтави – 6,9 млн грн, до бюджету м. Горішні Плавні – 18,8 млн грн.

У 2020 р. доходи загального фонду Кременчуцького міського бюджету без врахування трансфертів виконано на 84,7 %, не надійшло до

запланованого 273,2 млн грн; доходи Полтавського обласного бюджету виконано на 96,3 %, не надійшло 86,0 млн грн; доходи Полтавського міського бюджету виконано на 97,9 %, не надійшло – 55,0 млн грн; доходи Горішньоплавнівського міського бюджету виконано на 95,4 %, не надійшло – 29,7 млн грн.

Проведений аналіз планування та виконання доходної частини загального фонду засвідчив, що найбільшу питому вагу у доходах за 2019-2020 рр., мав податок та збір на доходи фізичних осіб, якого надійшло 14417,5 млн грн (60,7 % від загального обсягу податкових надходжень або 34,8 % від загального обсягу надходжень загального фонду). Виконання забезпечено на рівні 96,4 %, в тому числі: 2019 р. – 7033,4 млн грн (97,8 %), 2020 р. – 7384,1 млн грн (95,0 %). Частка обласного бюджету, бюджетів м. Полтава, м. Кременчук, м. Горішні Плавні в надходженнях податку та збору на доходи фізичних осіб за 2019-2020 рр. становить 62,9 %.

Наступним за вагою в структурі власних доходів загального фонду зведеного бюджету є податок на майно, якого за 2019-2020 рр. надійшло 3042,2 млн грн (12,8 % від загального обсягу податкових надходжень або 7,4 % від загального обсягу надходжень загального фонду). Виконання забезпечено на рівні 102,3 %, в тому числі: 2019 р. – 1542,2 млн грн (106,1 %), 2020 р. – 1500,1 млн грн (98,8 %), до запланованого не надійшло 18,2 млн грн. Частка бюджетів м. Полтава, м. Кременчук, м. Горішні Плавні в надходженнях податку на майно за 2019-2020 рр. становить 33,7 %.

Разом з тим у структурі вказаного податку не надійшло до запланованого земельного податку та орендної плати за землю у 2019-2020 рр. 74,5 млн грн, з яких у 2019 р. – 7,0 млн грн по відповідних бюджетах, в тому числі по територіальних громадах (6,1 млн грн), у 2020 р. – 67,6 млн грн, в тому числі по містах (43,2 млн грн), територіальних громадах (7,8 млн грн).

Надходження до МБ єдиного податку за 2019-2020 рр. становили 2581,1 млн грн (10,9 % від загального обсягу податкових надходжень або 6,2

% від загального обсягу надходжень загального фонду), виконання забезпечено на рівні 102,3 %, в тому числі: 2019 р. – 1256,5 млн грн (виконання – 102,6 %), 2020 р. – 1324,6 млн грн (виконання – 102,0 %).

Частка бюджетів м. Полтава, м. Кременчук, м. Горішні Плавні в надходженнях єдиного податку за 2019-2020 рр. становило 39,9 %.

Наступною в структурі власних доходів загального фонду зведеного бюджету є рентна плата (лісові ресурси, вода, надра, інші природні ресурси), якої за період 2019-2020 рр. надійшло 1752,9 млн грн (4,2 % від обсягу загального фонду), виконання забезпечено на рівні 97,4 %, в тому числі: 2019 р. – 1019,1 млн грн (107,3 %), 2020 р. – 733,8 млн грн (86,3%). Частка обласного бюджету, бюджетів м. Полтава, м. Кременчук, м. Горішні Плавня в надходженнях податку та збору на доходи фізичних осіб за 2019-2020 рр. становить 4,3 %.

Основним видом надходжень з рентної плати є рентна плата за користування надрами, якої надійшло 1668,2 млн грн (95,2 % від обсягу рентної плати), в тому числі: 2019 р. – 977,1 млн грн (106,7 % від плану), 2020 р. – 691,1 млн грн (85,1 % від плану).

Надходження внутрішніх податків на товари та послуги за 2019-2020 рр. склали 1201,8 млн грн або 108,4 % до затвердженого плану з урахуванням змін, в тому числі: 2019 р. – 547,7 млн грн (101,5 %), 2020 р. – 654,1 млн грн (115,1 %).

За 2019-2020 рр. надходження податку на прибуток підприємств склали 734,2 млн грн або 118,6 % до затвердженого плану з урахуванням змін, в тому числі: 2019 р. – 404,0 млн грн (139,2 %), 2020 р. – 330,3 млн грн (100,4 %).

У 2019-2020 р. неподаткові надходження загального фонду склали 503,5 тис. грн або 1,2 % від загального обсягу надходжень до загального фонду (виконання забезпечено на рівні 123,4 %), в тому числі: у 2019 р. – 268,0 млн грн (116,9 %), у 2020 р. – 235,5 млн грн (131,7 %).

Найбільшу питому вагу серед неподаткових надходжень, що надійшли до загального фонду зведеного бюджету в 2019-2020 рр. займали адміністративні збори та платежі, доходи некомерційної господарської діяльності. В досліджуваному періоді від цього виду надходжень надійшло коштів на загальну суму 280,0 млн грн, що склало 55,6 % в загальному обсязі неподаткових надходжень загального фонду.

Варто зазначити, що аудиторським дослідженням встановлено зарахування до бюджету м. Полтава в період жовтня – грудня 2018 р., 2019-2020 рр. стягнених адміністративних штрафів, які відповідно п. 23 частини 2 статті 29 БКУ [23] є доходами загального фонду державного бюджету призвело до недотримання державним бюджетом належних надходжень на суму 332,8 тис. грн, внаслідок зарахування до міського бюджету стягнених адміністративних штрафів в сумі 332,8 тис. грн, що суперечить п. 38 частини 1 статті 64 БКУ.

Також, вагомим джерелом наповнення бюджету в структурі неподаткових надходжень є плата за розміщення тимчасово вільних коштів МБ на депозитних рахунках, обсяг надходжень якої у 2019-2020 рр. склав в сумі 144,1 млн грн або 28,6 % від загального обсягу неподаткових надходжень.

Відповідні надходження спостерігаються по таких бюджетах області: у 2019 р.: обласний бюджет – 27,6 млн грн, м. Полтава – 47,9 млн грн, м. Горішні Плавні – 8,1 млн грн, м. Кременчук – 2,1 млн грн, м. Миргород – 0,3 млн грн, у 2020 р.: обласний бюджет – 27,0 млн грн, м. Полтава – 22,9 млн грн, с. Дмитрівка – 0,8 млн грн, Горішньоплавнівська МТГ – 5,0 млн грн, м. Кременчук – 1,0 млн грн, м. Миргород – 0,2 млн грн.

Надходження частини чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучаються до відповідного МБ за 2019-2020 рр. склали 3,1 млн грн, що становить 89,6 % до затвердженого плану з урахуванням змін, в тому числі 2019 р. – 1,1 млн грн (100,0 %), 2020 р. – 2,0 млн грн (83,5 %).

Варто зазначити, що відповідні надходження спостерігаються лише по таких бюджетах області: у 2019 р.: м. Кременчук – 741,5 тис. грн, м. Полтава – 2,6 тис. грн, Пирятинська МТГ – 53,5 тис. грн, у 2020 р. : м. Кременчук – 1772,8 тис. грн, м. Миргород – 193,2 тис. грн, Пирятинська МТГ – 119,6 тис. грн.

До спеціального фонду зведеного бюджету за 2019-2020 рр. надійшло 4981,4 млн грн, що становить 112,8 % до уточненого плану (4417,4 млн грн), в тому числі: у 2019 р. при плані 1981,6 млн грн надійшло 2364,0 млн грн або 119,3 %, що зумовлено понадплановими надходженнями благодійних внесків, грантів та дарунків (269,2 млн грн або у 145,6 разів більше від планових показників), та надходжень, що отримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів, у тому числі заходів з відчуження для спільних потреб земельних ділянок та розміщення на них інших об'єктів нерухомого майна, що перебувають у приватній власності фізичних або юридичних осіб (172,0 млн грн або у 4,6 разів більше); у 2020 р. надійшло 2617,4 млн грн при плані 2435,8 млн грн (107,5 % за рахунок понадпланових надходжень) благодійних внесків, грантів та дарунків (298,2 млн грн або у 170,0 разів більше), та надходжень, що отримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів, у тому числі заходів з відчуження для спільних потреб земельних ділянок та розміщення на них інших об'єктів нерухомого майна, що перебувають у приватній власності фізичних або юридичних осіб (153,7 млн грн або 3,9 разів більше).

У 2019-2020 рр. найбільшу питому вагу в структурі надходжень спеціального фонду зведеного бюджету займають міжбюджетні трансферти, що становлять 3126,8 млн грн або 62,8 % від загальної суми доходів спеціального фонду, зокрема: субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення,

вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах – 2114,8 млн грн або 67,6 % від надходжень міжбюджетних трансфертів; субвенція з державного бюджету МБ на реформування регіональних систем охорони здоров'я для здійснення заходів з виконання спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проєкту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» – 488,9 млн грн або 15,6 %; інші субвенції з місцевого бюджету – 379,9 млн грн або 12,1 %.

Також вагомим джерелом наповнення спеціального фонду бюджету є неподаткові надходження, що склали в сумі 1485,4 млн грн або 29,8 % від загальної суми доходів спеціального фонду; податкові надходження склали в сумі 232,0 млн грн (4,7 %); доходи від операцій з капіталом склали в сумі 74,6 млн грн (1,5 %); надходження до цільових фондів, утворених фондами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади склали в сумі 62,7 млн грн або 1,3 %.

Серед неподаткових надходжень найбільшим вагомим джерелом доходів спеціального фонду є власні надходження бюджетних установ, які склали в сумі 1404,2 млн грн або 94,5 % від загальної суми неподаткових надходжень спеціального фонду, зокрема за рахунок надходжень благодійних внесків, грантів та дарунків в сумі 567,3 млн грн або 40,4 % від загальної суми власних надходжень бюджетних установ, надходжень від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством в сумі 511,2 млн грн або 36,4 %, та надходжень, що отримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів, у тому числі заходів з відчуження для спільних потреб земельних ділянок та розміщення на них інших об'єктів нерухомого майна, що перебувають у приватній власності фізичних або юридичних осіб – 325,7 млн грн або 23,2 %.

До податкових надходжень спеціального фонду бюджету надходив здебільшого лише екологічний податок, який за 2019-2020 рр. склав в сумі 231,9 млн грн або 102,4 % до уточнених планових показників, в тому числі у

2019 р. – 117,8 млн грн або 107,3 %, у 2020 р. – 114,1 млн грн або 97,8 %.

Таким чином, виконання зведеного бюджету Полтавської області за доходами характеризується уповільненням росту надходжень до загального фонду (без врахування трансфертів). Так, якщо за 2019 р. у порівнянні з 2018 р. надходження зросли на 1,61 млрд грн або на 1,16 %, то за 2020 р. ріст надходжень становив лише 91,2 млн грн або на 0,9 % більше 2019 р.

Зменшення обсягів міжбюджетних трансфертів зумовлено проведенням із державного бюджету окремих видатків на соціальний захист і охорону здоров'я, які в 2019 р. та I кварталі 2020 р. здійснювалися з МБ за рахунок трансфертів з державного бюджету, а також ненадходженням окремих субвенцій з державного бюджету.

Висновки до розділу 2

Забезпечення фінансами розвитку громад передбачає застосування системного підходу, тобто використання власних фінансових джерел надходжень у поєднанні з державною підтримкою територій, розширення шансів для створення креативних індустрій як новаційних джерел місцевих доходів. У випадку достатності фінансів місцеві адміністрації надаватимуть якісні послуги, зможуть реалізувати інфраструктурні проєкти, матимуть можливості для розвитку соціальної сфери й таким чином, розвиваючи громаду, досягати поставленої мети: підвищувати рівень життя населення громади та покращувати його якість. Ключове місце належить вивченню рівня фінансової спроможності громад. Із метою аналізу рівня фінансової спроможності громад доцільно застосовувати рекомендації, їх використання дасть можливість визначити фінансові можливості, здійснити оцінку управлінських рішень в цій громаді та забезпечити опрацювання плану дій щодо зміцнення фінансових підойм та забезпечення умов для повноцінного надання публічних послуг мешканцям громади. Формуючи фінансову

спроможність, використовуючи різні джерела надходжень фінансових ресурсів, громади отримують реальну здатність повноцінного виконання власних і делегованих ОМС повноважень та досягнення поставлених цілей соціально-економічного розвитку громади.

На основі узагальнених даних спрогнозували доходи загального фонду місцевих бюджетів та трансферти на 2022 р. Метод моделювання, зокрема, аналіз рядів динаміки займає важливе місце серед статистичних спостережень та прогнозувань. Їх основна перевага полягає в широкому практичному застосуванні, що дозволяє використовувати цей метод моделювання для спостережень за фізичними величинами та економічними показниками.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Систему забезпечення бюджетної ефективності громади в умовах децентралізації можна представити у вигляді блоків, кожен з яких в свою чергу формується з підсистем.

Блок збільшення дохідної складової МБ: зміцнення самостійності МБ та розширення їх фінансової спроможності; збільшення економічного потенціалу та забезпечення інвестиційної привабливості громади; залучення додаткових фінансових джерел забезпечення соціально-економічного розвитку громад, в тому числі за рахунок залучення міжнародної грантової підтримки.

Блок удосконалення фінансово-бюджетної політики громади в частині видатків: удосконалення процесів планування, розробки та оцінки виконання середньострокових програмних документів; узгодження наявних в громаді або тих, що перебувають на стадії розробки, програм з державними та регіональними стратегіями, програмами, проектами і приведення їх у відповідність до фінансових потужностей громади; у структурі видатків МБ збільшити частку видатків розвитку; поглиблення практики формування частини МБ за рахунок реалізації проектів бюджетів участі, що продовжить позитивну практику залучення активних громадян до бюджетного процесу.

З метою підвищення бюджетної ефективності громад в умовах децентралізації варто розробляти та реалізовувати проекти, що фінансуються із залученням грантових коштів. Миргородська МТГ активно долучається до впровадження таких інвестиційних Програм, орієнтованих виключно на інтереси місцевих громад та співпрацює з різними фондами.

За рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства у 2020 році розпочато фінансування та реалізація двох проектів

"Будівництво велодоріжок по вул. Гоголя в м. Миргород Полтавської області" та "Реконструкція загальноосвітньої школи I-III ступенів № 9 по вул. Перемоги, 11 у м. Миргород Полтавської області" на загальну вартість 14, 3 млн. грн, які було закінчено вже в 2021 році.

У межах Проекту Уряду Швеції та Програма розвитку ООН в Україні «Посилене партнерство для сталого розвитку» планується підтримати багатосторонні партнерства між обласною та місцевою владою, радами, університетами, інституціями громадянського суспільства, експертами та бізнесом для вирішення питань сталого розвитку, які зокрема включатимуть комплекс дій із протидії та полегшення наслідків пандемії COVID-19 на місцевому рівні. У рамках цього проекту було оголошено конкурс партнерських проектів, з метою реалізації економічних і соціальних проектів для протидії та полегшення наслідків пандемії коронавірусу на території України. Миргородський проект "Велопроекування як спосіб зменшення впливу пандемії COVID-19" став переможцем конкурсу та втілюється у 2021 році. Партнерами проекту є: Миргородська міська молодіжна громадська організації "За нами майбутнє", Підприємство об'єднання громадян «Соціальне підприємство "Промінь надії"» та Миргородська міська територіальна громада. Завдяки фінансовій підтримці Уряду Швеції встановлено більше ста велосипедних стійок та першу велостанцію для ремонту та обслуговування транспорту, проведено велоуроки для школярів і людей похилого віку, планується проведення вело днів і розробка програми розвитку велоруху для Миргородської громади.

Європейський Союз та Програма розвитку ООН разом надають підтримку для об'єднань співвласників багатоквартирних будинків. Новий спільний проект Європейського Союзу та Програми Розвитку ООН "Об'єднання співвласників будинків для впровадження сталих енергоефективних рішень" (HOUSES) розпочав свою роботу ще у жовтні 2020 року і передбачає серію семінарів та тренінгів, а також надання грантів на енергоефективні заходи для ОСББ.

На звернення українського уряду Європейський інвестиційний банк надає фінансування для Надзвичайної кредитної програми для відновлення України (НКПВУ) багатосекторної кредитної лінії з метою інвестування в українські об'єкти інфраструктури, включаючи системи постачання води та електрики, освітні й медичні установи, які вже були пошкоджені внаслідок недофінансування, недбалості й недостатнього догляду протягом десятиліть.

Одним із таких об'єктів соціальної інфраструктури міста Миргорода є Центр естетичного виховання. Це одна з найстаріших будівель міста, що є архітектурною пам'яткою та потребує реконструкції. Проект "Реконструкція центру естетичного виховання за адресою: вул. Грекова 5 в м. Миргород Полтавська обл." був відібраний для фінансування з НКПВУ та реалізується протягом 2020-2021 років. Другий миргородський проект, що отримав фінансування з НКПВУ, - "Реконструкція старої будівлі школи № 1 під школу мистецтв по вул. Гоголя, 173/2 в м. Миргород Полтавської області". Цей проект також планується завершити до закінчення 2021 року. Реалізація Програми буде здійснюватися відповідно до Угоди про передачу коштів позики між Міністерством фінансів України, Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Миргородською міською радою та Відділом капітального будівництва Миргородської міської ради у рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України, а також видатків МБ, передбачених на фінансування проектів "Реконструкція центру естетичного виховання за адресою: вул. Грекова 5 в м. Миргород Полтавська обл." та "Реконструкція старої будівлі школи № 1 під школу мистецтв по вул. Гоголя, 173/2 в м. Миргород Полтавської області".

Миргородська міська ТГ отримала кошти та технічну підтримку за Програмою Європейського Союзу "Угода Мерів - Демонстраційні Проекти 2" для модернізації теплового району міста та покращення енергоменеджменту міста. Проектна заявка на конкурс Європейського Союзу підготовлена спільно експертами з Фондації польсько-української співпраці ПАУСІ,

Миргородською міською молодіжною громадською організацією «За нами майбутнє» та відділом муніципальних ініціатив, інвестицій та енергоменджменту. Проект Європейського Союзу "Модернізація виробництва, постачання та споживання теплового району в місті Миргород (MO.GE.DI.CO)" триває до кінця 2021 року та має вартість 1 019,5 тис. євро, з яких грант від ЄС 762,8 тис. євро, кошти міського бюджету – 256,7 тис. євро.

За час дії Проекту виконано такі роботи:

1. Модернізація котельні по вул. Прорізній 4-А: заміщення газового котла котлами на біомасі. Заміна обладнання котельні на сучасне енергоефективне.

2. Заміна теплових трубопроводів на попередньо ізольовані; побудова нового сегменту теплової мережі.

3. Модернізація ДНЗ №10"Веселка": заміна систем опалення та електропостачання; встановлення індивідуального теплового пункту; ізоляція стін та покрівельних плит; заміна вікон і дверей.

4. Вдосконалення системи онлайн-моніторингу споживання енергії у муніципальних будівлях.

5. Проведення інформаційної кампанії.

Проект „EU4Business: конкурентоспроможність та інтернаціоналізація малих і середніх підприємств ” націлений безпосередньо на стимулювання сталості й відновлення української системи підтримки малих і середніх підприємств у містах та місцевих громадах під час пандемії COVID-19. Проект Миргорода та Новоград-Волинського "Стале партнерство задля підвищення стійкості підприємців до наслідків пандемії" дістав перемогу у конкурсі та отримав фінансування. Партнерами проекту стали: Миргородська міська територіальна громада, Новоград-Волинська міська рада, ГО "Зміни можливі" (Миргород), ГО "Звягельчани" (Новоград-Волинський), Регіональний Фонд підтримки підприємництва по Полтавській області. В рамках проекту заплановані такі заходи:

Навчальні поїздки представників малого та середнього бізнесу між громадами-партнерами, обмін досвідом.

Розробка покращень програм підтримки малого і середнього підприємництва під час пандемії.

“Ранкова кава” – зустріч підприємців із представниками муніципалітетів та між собою.

Впровадження двох навчальних циклів для малих і середніх підприємств, для підприємців початківців та досвідчених підприємців.

Проведення опитування та обговорення спільних потреб для розвитку і розширення малих і середніх підприємств та шляхи посилення їх спроможностей.

Проведення конкурсу кращого бізнес-плану серед випускників навчального курсу молодого підприємця.

Створення мотиваційних відеороликів про підприємців, що впроваджують діяльність у громадах.

Розробка та виготовлення портфоліо територіальних громад із зазначенням інформації про діючі малі і середні підприємства та розповсюдження серед громад в Україні та за кордоном.

Проект «EU4Business: конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП» фінансується Європейським Союзом та урядом Німеччини і реалізується німецькою федеральною компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Мета проекту – створення кращих умов для розвитку українських малих і середніх підприємств, підтримка інновацій та стимулювання експорту, що є шляхом до сталого й рівномірного економічного зростання.

Як бачимо, Миргородська міська ТГ працює з багатьма міжнародними організаціями і зарекомендувала себе як надійний партнер. В зв'язку з тим що громада збільшилася кількісно і за площею, потрібно працювати над покращенням її інфраструктури. Тому розвивати партнерські відносини з Європейським Союзом та іншими організаціями є першочерговим завданням

ТГ. Чим більше буде залучено в громаду інвестицій, тим краще вона розвиватиметься. У подальшому необхідно продовжувати брати участь у грантових конкурсах, щоб і надалі вигравати перспективні проекти. Такий підхід до планування соціально – економічного розвитку громад сприяє економічному зростанню, задоволенню потреб людини при збереженні навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

Враховуючи те, що основною метою планування соціально – економічного розвитку громад є створення умов для повноцінного функціонування громад через зростання добробуту і підвищення якості життя населення, забезпечення позитивних структурних зрушень в економіці, підвищення її конкурентоспроможності як основи для збалансованого зростання стандартів та показників економічного розвитку цей процес є одним з головних в діяльності громади.

Із метою підтримки та стимулювання розвитку громад розроблено Законопроект № 5649 «Про особливості стимулювання регіонального розвитку», що підтримано Комітетом із питань організації державної влади та МС та внесено на розгляд Верховної Ради. Відповідно до законопроекту, особливостями стимулювання розвитку громад є використання територіально спрямованого підходу – визначення типів територій, які потребують особливої державної уваги, та реалізації диференційованих заходів впливу, які застосовуються до громад на таких територіях ОБВ та ОМС [75]. Разом з тим в законопроекті прописано напрями підтримки розвитку громад завдяки визначенню регіональних полюсів економічного росту, прийняття програм регіонального розвитку. Важливим є акцент впровадження програм розвитку на базі інтегрованих проєктів розвитку. Такі проєкти варто спрямувати на комплексне та ефективне використання наукового, інноваційного, демографічного, економічного, транспортного потенціалів громад на таких територіях для швидкого економічного зростання регіону та залучення територіально суміжних громад до створених у межах таких проєктів можливостей для розвитку» [75]. На нашу думку, прийняття Верховною

Радою цього документа сприятиме розвитку громад.

Важливим завданням ОМС є пошук додаткових джерел фінансових ресурсів органами місцевої влади шляхом використання потенціалу розвитку певної громади.

На думку міністра розвитку громад та територій Олексія Чернишова, кожна громада має бути спроможною самостійно виявити, реалізувати та примножити наявний потенціал [76].

Тому важливе значення для збільшення обсягів фінансових ресурсів ОМС має створення й подальший розвиток культурно-креативної індустрії, використання можливостей, які створює креативна економіка, значення якої зростає в умовах обмеженості природних ресурсів та потреби у захисті навколишнього середовища.

Креативна економіка ґрунтується на створенні інноваційних продуктів із використанням таланту, інтелектуального капіталу, можливості втілювати творчі оригінальні ідеї у виробництво продукту чи надання послуг, що позитивно сприймаються суспільством і здатні приносити зиск власникам продукту. За інформацією, наданою міністром культури та інформаційної політики Олександром Ткаченком, «Креативна економіка – це 117 млрд. грн внеску у ВВП країни, це майже 4,0 % доданої вартості. Це 3,8 % всього працюючого населення України, задіяні в креативних індустріях уже сьогодні... При цьому, якщо говорити про експорт послуг, то креативні індустрії дають 30 % від загального експорту послуг... Безперечно, необхідно популяризувати креативну економіку, дизайн, моду, народні художні промисли, концертну музичну індустрію, книговидавництво, кіновиробництво тощо» [77].

Важливим джерелом наповнень МБ стає також сфера туризму, яка орієнтована на відновлення історичних пам'яток архітектури: церков, костьолів, замків, кірх, їх використання, популяризацію визначних місць для розвитку туристичної привабливості громад. Крім того, у деяких громадах Полтавської області продовжують розвиватися місцеві промисли, зокрема:

створення гончарних виробів (наприклад, Опішнянська селищна громада Полтавської області, Валківська громада Харківської області, Меденицька селищна громада Львівської області), різних ремесл на місцях, розширення місцевих готельних послуг, реалізація товарів із символікою місцевості, виробництво та продаж сувенірів тощо. Особливе місце займає гастротуризм («Борщик у глиняному горщику» у смт. Опішне Полтавської області, «Свято сала», «Полтавська галушка» у м. Полтаві). У 2019 р. у громадах України було організовано і проведено 72 гастрофестивалі. Для залучення туристів перевагу надають використанню місцевих ексклюзивних продуктів, що пов'язані з віковими історичними згадками про них та які виробляються місцевими майстрами з використанням виробничих потужностей місцевих підприємств.

Висновки до розділу 3

1. Охарактеризовано систему інструментів підвищення бюджетної ефективності розвитку громад за блоками: блок доходів і блок видатків, що як інь і янь у тандемі дозволяють за грамотного, професійного керівництва і виконання намічених завдань усунути певні деструктивні чинники уповільнення перебігу реформи з фінансової децентралізації та сприятимуть зростанню фінансової самодостатності ОМС.

2. Напрямки забезпечення бюджетної ефективності громад шляхом удосконалення дохідної складової бюджету потребують, розширення фінансової автономії МБ, нарощення економічного потенціалу та забезпечення інвестиційної привабливості громад, залучення альтернативних, зовнішніх, наприклад, міжнародних грантових, запозичень для реалізації завдань та проектів.

3. Визначено, що бюджетна ефективність громад залежить від раціоналогічних кроків в площині розподілу наявних фінансових ресурсів, де

визначальними є такі складові як: удосконалення процесу розробки коротко- та довгострокових прогнозних, а також програмних документів відповідно до середньострокового бюджетного планування; інвентаризація діючих програм соціально-економічного розвитку громад; збільшення частки видатків розвитку у структурі видатків МБ, поглиблення практики формування бюджетів участі.

ВИСНОВКИ

Реалізація реформи з децентралізації створила нормативно-правові і організаційні умови до оновлення моделі фінансового забезпечення МБ, а, отже, дозволила громадам отримати певну фінансово-фіскальну і організаційну автономію і зменшити силу залежності від Державного бюджету. Відштовхуючись від сучасних реалій бюджетної ефективності громад нами зроблено спробу провести комплексне дослідження і зробити висновки щодо питань, обумовлених метою і змістом поставлених в науковій роботі завдань:

1. Визначено основні джерела фінансового забезпечення розвитку громад, до яких можна віднести доходи МБ, фінансову підтримку місцевого самоврядування з боку держави та пошук додаткових джерел фінансових ресурсів ОМС шляхом використання потенціалу розвитку на конкретній території.

2. Доведено, що поруч з незаперечними перевагами децентралізаційних процесів, вони несуть для громад певні ризики та загрози: відсутність досвіду, корупційні ризики, фінансову неграмотність, нестачу фінансових ресурсів, нерівномірність ресурсних можливостей, які слід враховувати при формуванні положень стратегії соціально-економічного розвитку громади.

3. Установлено, що важливу роль в забезпеченні громади фінансовими ресурсами відіграють кошти МБ. За останні роки проведення реформи спостерігається значне зростання участі ОМС в збільшенні доходів МБ. Успіх у цьому процесі досягається завдяки зусиллям з реалізації інструментів державно-приватного партнерства, покращенню взаємодії з представниками бізнесу, збільшенню кількості зареєстрованих юридичних осіб приватної форми власності і, відповідно, повномірної сплати ними податків і зборів до МБ. При тому, що загальна величина надходжень до МБ коливається і в більшості громад Полтавської області до 2022 р. зростала,

існують значні відмінності між доходами різних громад.

4. Проведений аналіз показує рівень диференціації у фінансовому забезпеченні громад, наслідком якої є відмінність у якості та обсягах публічних послуг на різних територіях. Це свідчить про нерівномірність розвитку окремих територій, про необхідність перегляду існуючих підходів до управління такими громадами, а також про значну участь держави у функціонуванні цих громад. Важливим завданням ОМС є пошук додаткових джерел фінансових ресурсів МОВ шляхом використання потенціалу розвитку громади.

5. Запропоновано використання системного підходу для забезпечення фінансовими ресурсами розвитку громад, що передбачає використання власних джерел наповнення МБ у поєднанні з фінансовими коштами, які субсидує держава, зокрема, на утримання бюджетних закладів в сферах освіти і медицини, розвиток практики залучення міжнародних грантових коштів, розширення можливостей створення креативних індустрій як нових джерел місцевих доходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) : Монографія. К.: НІОС, 2000. 384 с.
2. Луніна І. Бюджетна децентралізація в Україні у контексті європейських тенденцій. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2016. № 2. С. 155-171.
3. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: навч. посібник. К.: Знання, 1999. 487 с.
4. Березній Ю.В., Ісаєнко М.В. Базовий інструментарій оцінки бюджетної спроможності територіальних громад України. Матеріали щорічної студентської наукової конференції Полтавського державного аграрного університету, 10 листопада 2022 р. Полтава: ПДАУ, 2021. 263 с. С. 17-19.
5. Березній Ю.В., Ісаєнко М.В. Аналітичні міркування з приводу фінансового забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації. *Міське самоврядування в Україні та світі: теорія і практика* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 07 грудня 2022 року / за заг. ред. Т.М. Лозинської, О.В. Дорофєєва. Полтава : ПДАУ, 2022.
6. Череп А., Стрілець Є. Ефективність як економічна категорія. URL:<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1727> (дата звернення 15.11.2022).
7. Лобай Р. Теоретичні підходи до визначення ефективності економічної діяльності. Ефективність державного управління: Збірник наукових праць. 2013. Вип. 36. С. 353-361.
8. Полегенька М.А. Теоретична сутність економічної категорії «ефективність». *АГРОСВІТ*. 2016. № 10. С. 69-74. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/10_2016/12.pdf (дата звернення: 28.09.2022).
9. Літвінова В.О. Економічна ефективність: сутність та форми. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2014. №2. С. 43-45.

10. Морщенок Т. С. Огляд підходів до визначення економічної сутності поняття «ефективність». Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. Вип. 1. С. 7-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2016_1_3. (дата звернення: 28.09.2022).

11. Лазарева Н.О. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності виробничих підприємств: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»; Одеська національна академія харчових технологій. Одеса, 2017. URL: https://www.onaft.edu.ua/download/dissertation/thesis/Disser_Lazareva.pdf (дата звернення: 28.09.2022).

12. Перерва П.Г., Кравчук А.В. Ефективність як економічна категорія. Вісник НТУ «ХПІ». 2018. № 15(1291). С. 137-143. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/161789675.pdf> (дата звернення: 28.09.2022).

13. Гринько Т.В., Алещенко В.І. Вплив та взаємозв'язок ефективності та економічної безпеки підприємства. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2020. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2020/42-2020/3.pdf> (дата звернення: 20.10.2022).

14. Mihaiu, Diana Marieta & Opreana, Alin & Cristescu, Marian Pompiliu, 2010. *Efficiency, Effectiveness and Performance of the Public Sector: Journal for Economic Forecasting, Institute for Economic Forecasting*, vol. 0(4), pp. 132-147, December.

15. Чучук Ю.В. Теоретична сутність понять економічна ефективність та ефективність діяльності. *Ефективна економіка*. 2014. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2765> (дата звернення: 25.09.2022).

16. Кухта К., Орошан Т. Ефективність як основна економічна характеристика результативності виробництва. *Аграрна економіка*. 2018. Т. 11. № 1-2. С. 15-22. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/450485.pdf> (дата звернення: 25.09.2022).

17. Васютинська Л.А. Система видатків бюджету в умовах розвитку програмно-цільового управління: монографія. Одеса: Друк-Південь, 2014. 192 с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3075/1/Система%20видатків%20бюджету%20в%20умовах%20розвитку%20програмно-цільового%20управління.pdf> (дата звернення: 25.10.2022).

18. Iskandar Muda, Erlina, Idhar Yahya and Abdillah Arif Nasution. Performance Audit and Balanced Scorecard Perspective. *International Journal of Civil Engineering and Technology (IJCET)*. Volume 9, Issue 5, May 2018, pp. 1321–1333, Article ID: IJCET_09_05_146. Available online at http://www.iaeme.com/MasterAdmin/Journal_uploads/IJCET/VOLUME_9_ISSUE_5/IJCET_09_05_146.pdf (дата звернення: 25.10.2022).

19. Milana Otrusinova, Eliska Pastuszkova. Concept of 3 E's and Public Administration Performance. *International Journal of Systems Applications, Engineering & Development*. Issue 2, Volume 6, 2012. Pp. 171-178. URL: <https://naun.org/main/UPress/saed/16-119.pdf> (дата звернення: 25.10.2022).

20. Stasys Puðkorius. 3E koncepcijos plėtra [The development of 3E concepts]. *VIEÐOJI POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS*. 2002. Nr. 3. URL: <https://www3.mruni.eu/ojs/public-policy-and-administration/article/view/2515/2322> (дата звернення: 20.09.2022).

21. Saba Hinrichs-Krapels, Jonathan Grant. Exploring the effectiveness, efficiency and equity (3e's) of research and research impact assessment. 2016. URL: <https://www.nature.com/articles/palcomms201690> (дата звернення: 25.09.2022).

22. Ingo Keilitz. A Logic Model of Performance Inputs, Outputs and Outcomes. 2005. URL: <http://made2measure.blogspot.com/2005/10/logic-model-of-performance-inputs.html> (дата звернення: 25.10.2022).

23. Бюджетний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50–51, ст. 572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 25.10.2022).

24. Дем'янишин В.Г. Ефективність бюджетної політики та шляхи її

підвищення в сучасних умовах. Фінансова система України: збірник наук. праць; відп. ред. І.Д. Пасічник. Острог: Видавництво «Національний університет «Острозька академія», 2007. Вип. 9. Ч. 1. С. 72-83.

25. Дем'янишин В.Г., Кізіма Т.О. Регіональна бюджетна політика: теоретична концептуалізація та перспективи розвитку. *Регіональна економіка*. 2016. № 4. С. 91. URL: http://re.gov.ua/re201604/re201604_091_DemyanyshynVH,KizymaTO.pdf. (дата звернення: 20.11.2022).

26. Афанасьев Р.С., Голованова Н.В. Понятие эффективности бюджетных расходов: теория и законодательство. *Финансовый журнал*. 2016. №1. С. 61–69. URL: https://www.nifi.ru/images/FILES/Journal/Archive/2016/1/stftii_1/fm_2016_106.pdf (дата звернення: 20.10.2022).

27. Górski A., Parkitna A. The budget efficiency of entities in public finance sector. *Journal of Management and Finance*. 2017. Vol. 15. №. 1/2017. Pp. 51–62. URL: http://www.wzr.ug.edu.pl/.zif/1_4.pdf (дата звернення: 20.10.2022).

28. Федченко Е.Ф. Формирование системы показателей эффективности использования бюджетных средств. *Вестник Финансового университета*. 2016. №2. С. 106–116. URL: <https://financetp.fa.ru/jour/article/viewFile/397/324.pdf> (дата звернення: 20.10.2022).

29. Сергієнко Л.К. Ефективність державної бюджетної політики у контексті інтеграційних процесів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 11. С. 255–259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmtgu_eim_2015_11_58. (дата звернення: 20.11.2022).

30. Проць Н.В. Методичні підходи до оцінювання реалізації бюджетної політики на місцевому рівні. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20145\(109\)/sep20145\(109\)_353_ProtsNV.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20145(109)/sep20145(109)_353_ProtsNV.pdf) (дата звернення: 20.16.2022).

31. Богомолова Н.І. Ефективність бюджетної політики в системі фінансової безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2011. №11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=759> (дата звернення: 15.04.2022).

32. Геєць В.М. Бюджетна політика в Україні: проблеми і перспективи. *Дзеркало тижня*. 2004. № 5(480). С. 18-21.

33. Тимошенко А.О. Забезпечення ефективності управління витрачанням бюджетних коштів в Україні. *Modern Economics: електронне наукове фахове видання з економічних наук*. 2018. №7. С. 166-181. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/7-2018/UKR/timoshenko.pdf> (дата звернення: 20.07.2022).

34. Белец Ж.А. Результативність використання бюджетних коштів в умовах застосування програмно-цільового методу на місцевому рівні. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Science*. 2014. II(3). Issue: 18. Pp. 152–155. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/belets_z_h.a._the_effectiveness_of_the_use_of_budget_funds_in_terms_of_the_use_of_program-target_method_locally.pdf (дата звернення: 20.07.2022).

35. Малиняк Б., Підлісний І. Ефективність видатків місцевих бюджетів: механізм контролю в Шотландії та уроки для України. *Світ фінансів*. 2018. №3(56). С. 41-57.

36. Радіонов Ю.Д. Використання бюджетних коштів в Україні: тенденції, проблеми і шляхи їх вирішення. *Економіка України: науковий журнал*. 2016. №2 (651). С. 16-27.

37. Височан О.О., Литвиненко Н.О. Аудит ефективності як засіб підтвердження результативності, економності та продуктивності використання бюджетних коштів у державному секторі економіки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Випуск 25. Частина 1. С. 44–48. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/25_1_2019ua/11.pdf (дата звернення: 20.11.2022).

38. Воронкова Т.Є., Мельник А.О. Економічний зміст показників

ефективності використання бюджетних коштів. *Економіка та держава*. 2020. № 11. С. 84-87. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2020/17.pdf (дата звернення: 10.01.2022).

39. Роменська К.М. Оцінка ефективності використання коштів місцевих бюджетів України. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. №4(16). С. 228–235. URL: <https://web.znu.edu.ua/herald//issues/2012/eco-4-2012/228-235.pdf> (дата звернення: 20.01.2022).

40. Сидорчук А.А. Поняття ефективності використання коштів місцевих бюджетів. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2018. № 3 (61). С. 104-109. URL: http://scientificview.umsf.in.ua/archive/2018/3_61_2018/17.pdf (дата звернення: 20.11.2022).

41. Бугай Т. В. Методичні підходи до оцінки ефективності бюджетного процесу в Україні. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4287> (дата звернення: 20.11.2022).

42. Мельник В. М., Савастєєва О. М. Ефективність бюджетного процесу: поняття та підходи до аналізу. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2017. № 3 (2). С. 75-81.

43. Управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів Львівщини: проблеми та напрями підвищення ефективності / [І.З. Сторонянська, М.А. Козоріз, С.А. Давимука, Г.В. Возняк та ін.]; НАН України. Інститут регіональних досліджень; за ред. д.е.н., проф. І. З. Сторонянської. Львів. 2013. 93 с.

44. Бутенко В.В. Роль бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2017. №1 (62). С. 170-179.

45. Денисюк О. В. Оцінка ефективності бюджетного процесу в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. №3. С. 286-291. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-3_0-pages-286_291.pdf (дата

звернення: 20.11.2022).

46. Недопад Г.В. Механізми забезпечення бюджетної ефективності територій в умовах децентралізації: дис. ... докт. філос.: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»; Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2021. 293 с.

47. Маркович Г. Оцінка ефективності бюджетних програм. *Бюджетна бухгалтерія*. 2016. № 46. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2016/december/issue-46/article-23802.html> (дата звернення: 20.11.2022).

48. Васютинська Л.А. Підвищення ефективності управління видатками бюджету: проблематика та прагматика. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць* / За ред.: М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2019. № 1 (69). С. 140-148.

49. Міністерство фінансів України (2021). Довідка щодо стану виконання місцевих бюджетів. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetiv>

50. Децентралізація: Інформаційний портал реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади (децентралізації), що триває в Україні з 2014 року. URL: <https://decentralization.gov.ua/questions/1?page=2> (дата звернення: 12.09.2022).

51. Романенко О.Р. Фінанси: підручник. Київ, КНЕУ. 2003. 312 с.

52. Децентралізація: короткий словник політологічних термінів. URL: politics.ellib.org.ua (дата звернення 15.09.2022).

53. Онупрієнко А.М. Принципи централізації та децентралізації в територіальній організації влади. *Форум права*. 2014. № 4. С. 224–227.

54. Ременяк О. В. Децентралізація публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2019. 210 с. URL: https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/2235/dysertaciynarobotanazdobuttya_naukovogostupenyakandydatayurydychnyhnaukremenyakolesivasylivny.pdf

(дата звернення 15.09.2022).

55. Любченко П.М. Пропозиції щодо розмежування повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування об'єднаної територіальної громади в аспекті здійснення децентралізації публічної влади в Україні. *Добровільне об'єднання територіальних громад в Україні*. 2017. Вип. 21. 216 с.

56. Кульчицький М.І., Заброцька О.В. Децентралізація як основа розбудови регіонів та підвищення фінансового забезпечення територій. *Бізнес інформ*. 2016. № 4. С. 88–95.

57. Наконечна Г., Матвійчук Н. Бюджетна децентралізація в Україні: сутність та основні переваги реалізації реформи. *Історико-правовий часопис*. 2019. № 1 (13). С. 39–44.

58. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 28.12.2014 р. № 79-VIII (в редакції від 01.01.2017) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-19#Text> (дата звернення 03.11.2022).

59. Пріоритети реформування та напрями перспективного розвитку міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації в Україні: аналітична доповідь. К.: НІСД, 2015. 80 с.

60. Возняк Г.В. Переваги та ризики бюджетної децентралізації: теоретико-методологічні аспекти. *Проблеми економіки*. 2015. № 2. С. 253–257.

61. Жаліло Я.А. Децентралізація влади як інституційний чинник системної трансформації економіки. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць / за ред. М.І. Зверькова (голов. ред.) та ін.* Одеса: Одеський національний економічний університет. 2019. № 1 (69). С. 69–82.

62. Кабінет Міністрів України. (2020). Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Постанова КМУ № 695 від 05.08.2020. Офіційний вісник України. № 67 від 28.08.2020. Ст. 2155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

63. Крайник О., Федорчак О. Фінансування розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Том 2 (43), 2022. С. 118-125.

64. Сторонянська І.З., Пелехатий А.О. Напрямки модернізації фінансового забезпечення розвитку сільських територіальних громад у контексті завдань адміністративно-територіальної реформи. *Фінанси України*. 2014. № 10. С. 97-108.

65. Куценко Т.Ф., Сіренко Я.С. Забезпечення фінансової спроможності територіальних громад як пріоритет децентралізації управління: матеріали наук. прикладних досліджень ОПП 281 «Публічне управління та адміністрування» за 2017-2018 рр. *Макроекономічне оцінювання публічного сектору в антикризовому управлінні*. К.: КНЕУ, 2019. С. 125-152. URL: http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/30350/1/МО_2019_7.pdf

66. Лисяк Л.В., Биков В.Д., Кушнір А.І. Зміцнення фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад в умовах бюджетної децентралізації. *Науковий погляд: економіка та управління*, 2020. № 4 (70). С. 84-89.

67. Казюк Я., Венцель В., Герасимчук І. Фінансова децентралізація: результати 2018 р. та перспективи 2019 р. *Національний проєкт децентралізації*; Центральний офіс реформ при Мінрегіоні. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/382/Fourpager.pdf>

68. Венцель В., Герасимчук І., Оніщук І. Як виконувалися місцеві бюджети у 2020 році – експертний аналіз. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13249>

69. Бюджет України 2018. Статистичний збірник. К.: Міністерство фінансів України, 2019. 310 с.

70. Бюджет України 2019. Статистичний збірник. К.: Міністерство фінансів України, 2020. 298 с.

71. Бюджет України 2020. Статистичний збірник. К.: Міністерство фінансів України, 2021. 299 с.

72. Бюджет України 2021. Статистичний збірник. К.: Міністерство фінансів України, 2022. 279 с.

73. Мінфін: У серпні 2022 року місцеві бюджети отримали 6,2 млрд грн трансфертів із загального фонду державного бюджету. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-u-serpni-2022-roku-mistsevi-biudzhety-otrymaly-62-mlrd-hrn-transfertiv-iz-zahalnoho-fondu-derzhavnoho-biudzhetu>

74. Венцель В., Герасимчук І., Оніщук І., Арсенюк Т., Абрам'юк І., Пилипів В. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня фінансової спроможності територіальних громад (проект). Міністерство розвитку громад та територій України. 2021. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14022>

75. Верховна Рада України (2021). Про особливості стимулювання регіонального розвитку. Проект закону. № 5649 від 10.06.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72199

76. Чернішов О. (2021). Кожна громада має самостійно виявляти та примножувати свій потенціал. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13759>

77. Ткаченко О. (2021). Креативна економіка – це 117 млрд. грн внеску в ВВП. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3320762-tkachenko-kreativna-ekonomika-ce-117-milardiv-vnesku-u-vvp.html>